ĢENERĀLADVOKĀTA PAOLO MENGOCI [*PAOLO MENGOZZI*] SECINĀJUMI,

sniegti 2006. gada 16. novembrī [1]

I — Ievads

1. Tiesa 2002. gada 5. novembrī Komisijas aizsāktajā tiesvedībā atbilstoši EK līguma 169. pantam (jaunajā redakcijā — EKL 226. pants) pasludināja astoņus spriedumus pret Austriju [2], Beļģiju [3], Dāniju [4], Somiju [5], Vāciju [6], Luksemburgu [7], Apvienoto Karalisti [8] un Zviedriju [9], kuros nosprieda, ka minētās dalībvalstis, apspriežot, piemērojot un/vai atstājot spēkā noteiktus starptautiskos nolīgumus ar Amerikas Savienotajām Valstīm gaisa satiksmes jomā, nav izpildījušas pienākumus, kas tām uzlikti saskaņā ar EK līguma 5. pantu (jaunajā redakcijā — EKL 10. pants) un EK līguma 52. pantu (jaunajā redakcijā — EKL 43. pants), kā arī Padomes 1992. gada 23. jūlija Regulu (EEK) Nr. 2409/92 par gaisa pārvadājumu maksām un tarifiem [10] un Padomes 1989. gada 24. jūlija Regulu (EEK) Nr. 2299/89 par rīcības kodeksu attiecībā uz datorizētām rezervēšanas sistēmām [11], kā tā grozīta ar Padomes 1993. gada 29. oktobra Regulu (EEK) Nr. 3089/93 [12] (turpmāk tekstā — "2002. gada 5. novembra spriedumi") [13].

2. Šajā lietā Komisija savā prasībā lūdz Tiesai pieņemt līdzīgu nolēmumu arī pret Nīderlandi.

1 — Oriģinālvaloda — itāļu.

2 — Spriedums lietā C-475/98 (*Recueil*, I-9797. lpp.).

3 — Spriedums lietā C-471/98 (*Recueil*, I-9681. lpp.).

4 — Spriedums lietā C-467/98 (*Recueil*, I-9519. lpp.).

5 — Spriedums lietā C-469/98 (*Recueil*, I-9627. lpp.).

6 — Spriedums lietā C-476/98 (*Recueil*, I-9855. lpp.).

7 — Spriedums lietā C-472/98 (*Recueil*, I-9741. lpp.).

8 — Spriedums lietā C-466/98 (*Recueil*, I-9427. lpp.).

9 — Spriedums lietā C-468/98 (*Recueil*, I-9575. lpp.).

10 — OV L 240, 15. lpp.

11 — OV L 220, 1. lpp.

12 — OV L 83, 35. lpp.

13 — Spriedumā lietā C-466/98 Komisija/Apvienotā Karaliste prasības pieteikums attiecās tikai uz EK līguma 52. panta pārkāpumu.

II — Tiesiskais regulējums

3. Komisijas iebildumi pret Nīderlandi attiecas tikai uz tiem pārkāpumiem, kurus Tiesa jau ir atzinusi savos iepriekš minētajos 2002. gada 5. novembra spriedumos.

4. Komisija papildus apgalvojumam, ka ir pārkāpts EK līguma 5. un 52. pants apgalvo, ka Nīderlande nav izpildījusi pienākumus, kas tai kā dalībvalstij ir uzlikti ar Padomes regulām, kuras ir pieņemtas gaisa satiksmes jomā. Līdz ar to turpinājumā īsumā tiks izklāstīts normatīvais konteksts, kurā šie tiesību akti ietilpst.

5. Lai pakāpeniski īstenotu iekšējo gaisa satiksmes tirgu, Padome 1987., 1990. un 1992. gadā, pamatojoties uz EK līguma 84. panta 2. punktu [14] (jaunajā redakcijā — EKL 80. panta 2. punkts), pieņēma trīs tiesību "pasākumu kopumus", kuri bija vērsti uz to, lai, no vienas puses, nodrošinātu gaisa satiksmes pakalpojumu brīvu apriti un, no otras puses, lai tajā pašā laikā šajā nozarē piemērotu Kopienu tiesību normas konkurences jomā.

6. "Trešā pasākumu kopuma" ietvaros, kas tika vērsts uz Kopienas iekšējā gaisa satiksmes tirgus pilnīgu liberalizāciju [15], tika pieņemta Regula Nr. 2409/92, kurā ir definēti kritēriji un procedūras, kas jāpiemēro, lai noteiktu gaisa pārvadājumu maksas un tarifus pārvadājumiem vienīgi Kopienas teritorijā (1. panta 1. punkts).

7. Atbilstoši regulas 1. panta 2. punkta a) apakšpunktam šī regula neattiecas uz maksām un tarifiem, kurus iekasē gaisa pārvadātāji, kuri nav Kopienas gaisa pārvadātāji, uz kuriem attiecas 1. panta 3. punktā minētais izņēmums, saskaņā ar kuru "vienīgi Kopienas gaisa pārvadātāji drīkst ieviest jaunus produktus vai noteikt identiskiem produktiem zemākas maksas par jau pastāvošajām". Kā tas precīzāk ir redzams turpinājumā, Tiesa savos 2002. gada 5. novembra spriedumos, lasot visus šos noteikumus kopā,

14 — Jāatgādina, ka EK līguma 80. panta 1. punktā ir paredzēts, ka V sadaļa attiecas uz dzelzceļa pārvadājumiem, autopārvadājumiem un pārvadājumiem pa iekšzemes ūdensceļiem. Savukārt jūras transporta un gaisa transporta pārvadājumiem ir īpašs tiesiskais regulējums. Atbilstoši EK līguma 80. panta 2. punktā noteiktajam Padome ar kvalificētu balsu vairākumu var nolemt, vai, ciktāl un saskaņā ar kādu procedūru var pieņemt attiecīgus noteikumus attiecībā uz šīm nozarēm.

15 — Papildus Regulai Nr. 2409/92 trešajā pasākumu kopumā bija iekļauta Padomes 1992. gada 23. jūlija Regula (EEK) Nr. 2407/92 par gaisa pārvadātāju licencēšanu (OV L 240, 1. lpp.) un Padomes 1992. gada 23. jūlija Regula (EEK) Nr. 2408/92 par Kopienas aviosabiedrību piekļuvi Kopienas iekšējiem gaisa ceļiem (OV L 240, 8. lpp.).

nosprieda, ka ar Regulu Nr. 2409/92 netiešā, bet skaidrā veidā tiek aizliegts gaisa pārvadātājiem no trešajām valstīm, kas veic savas darbības Kopienā, ieviest jaunus produktus vai noteikt zemākas maksas identiskiem un jau pastāvošiem produktiem un ka šādā veidā Kopienu likumdevējs ir ierobežojis šādiem pārvadātājiem iespēju noteikt maksas un tarifus, nodrošinot satiksmi Kopienā atbilstoši tiem piešķirtajai piektajai brīvībai. Tādēļ Tiesa uzskata, ka Kopienas ekskluzīvā kompetencē atbilstoši Regulas Nr. 2409/92 1. panta 3. punktā noteiktajam apmēram ir uzņemties pret trešajām valstīm saistības, kas attiecas uz ārpuskopienu pārvadātāju tiesību noteikt maksu un tarifu ierobežošanu [16].

8. Atbilstoši Regulas Nr. 2409/92 12. pantam, tā ir stājusies spēkā 1993. gada 1. janvārī.

9. Papildus tiesību aktiem, kas tika paredzēti iepriekš minētajos tiesību aktu "pasākumu kopumos", Kopienu likumdevējs ir pieņēmis vairākas regulas, kuras pārvadājumu nozarē regulē īpašus gaisa satiksmes jautājumus.

10. It īpaši ar Regulu Nr. 2299/89 tika izveidots rīcības kodekss par datorizētām rezervēšanas sistēmām. Atbilstoši attiecīgās regulas 1. pantam to piemēro datorizētām rezervēšanas sistēmām (turpmāk tekstā — "DRS"), kurās ietverti gaisa satiksmes pakalpojumi, kuri tiek piedāvāti un/vai lietoti Kopienas teritorijā, lai izplatītu un realizētu gaisa satiksmes produktus, neatkarīgi no sistēmas piedāvātāja statusa vai pilsonības, izmantotās informācijas avota vai attiecīgās centrālās datu apstrādes vienības atrašanās vietas, vai attiecīgā gaisa satiksmes produkta ģeogrāfiskās atrašanās vietas, kurā gaisa satiksme tiek veikta.

11. Kā tas tiks norādīts turpinājumā, 2002. gada 5. novembra spriedumos, Tiesa uzskatīja, ka šīs regulas 1. un 7. panta nozīmē, ievērojot savstarpības principu, šī regula attiecas arī uz trešo valstu rezidentiem, ja tie Kopienas teritorijā piedāvā vai izmanto DRS, un, pamatojoties uz šo regulu, Kopiena ir ieguvusi ekskluzīvu kompetenci ar trešām valstīm uzņemties saistības attiecībā uz DRS, kas tiek piedāvātas vai izmantotas tās teritorijā [17].

16 — Skat., piemēram, iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 124. punkts.

17 — Skat., piemēram, iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 128. un 129. punkts.

III — Priekšvēsture un prasības faktiskie apstākļi

A — *Divpusējs nolīgums starp Nīderlandi un Amerikas Savienotajām Valstīm*

12. Attiecības starp Nīderlandi un Amerikas Savienotajām Valstīm gaisa satiksmes jomā izriet no divpusējā nolīguma, kurš tika parafēts 1957. gada 3. aprīlī (turpmāk tekstā — "1957. gada nolīgums"). Pēc tam šis nolīgums tika attiecīgi grozīts un papildināts, pirmoreiz tas tika veikts ar 1969. gada 25. novembra apmaiņas vēstulēm, bet pēc tam — ar trīs atsevišķiem protokoliem 1978., 1987. un 1991. gadā.

13. No lietas materiāliem izriet, ka 1992. gadā Amerikas Savienotās Valstis nolēma vairākām Eiropas valstīm piedāvāt iespēju noslēgt divpusēju "open skies" (turpmāk tekstā — "atvērto debesu") nolīgumu. No vienas puses, šāda veida nolīgumam bija jāveicina alianse starp Amerikas Savienoto Valstu un Eiropas pārvadātājiem, bet, no otras puses, tam bija jāatbilst virknei tādu Amerikas valdības noteiktu kritēriju kā — brīva piekļuve visiem ceļiem, neierobežotu ceļa un satiksmes tiesību piešķiršana, cenu noteikšana lidojumiem līgumslēdzēju pušu starpā saskaņā ar tā saukto "dubultas nepiekrišanas" sistēmu un iespēja izpildīt "code sharing" (turpmāk tekstā — "kodu dalīšana").

14. Nīderlande un Amerikas Savienotās Valstis 1992. gada 14. oktobrī apmainījās ar notām saistībā ar konsultācijām, kas notika Vašingtonā no 1992. gada 1. līdz 4. septembrim (turpmāk tekstā — "1992. gada apmaiņa ar notām"), kuras laikā tika panākta vienošanās par grozījumiem, kuri bija jāiestrādā 1957. gada nolīguma tekstā un 1978. gada protokolā.

15. 1993. gada un 1994. gada laikā Amerikas Savienotās Valstis pastiprināja savus centienus pēc iespējas ātrāk un ar iespējami vairākām Eiropas valstīm noslēgt divpusējus nolīgumus par gaisa satiksmi atbilstoši iepriekš minētajai "atvērto debesu" politikai.

16. Vēstulē, kas 1994. gada 17. novembrī tika nosūtīta dalībvalstīm, Komisija vērsa dalībvalstu uzmanību uz iespējamām negatīvajām sekām, kas Kopienai varētu rasties šādu divpusēju nolīgumu rezultātā, un pauda nostāju, ka šāda veida nolīgumi varētu ietekmēt Kopienas iekšējo tiesisko noregulējumu. Tā piebilda, ka šādu nolīgumu apspriešana efektīvā un juridiski pareizā veidā var notikt tikai Kopienas līmenī.

B — *Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumi*

17. Īsumā jāatgādina principi, kurus Tiesa noteikusi 2002. gada 5. novembra spriedumos, jo runa ir par judikatūru, uz kuru Komisija atsaucas savas prasības atbalstam.

18. Ar astoņām atsevišķām prasībām, kuras tika celtas vienā un tajā pašā laikā, proti, 1998. gada 18. decembrī, Komisija Tiesā cēla prasību pret Apvienoto Karalisti un Ziemeļīriju, Dānijas Karalisti, Zviedrijas Karalisti, Somijas Republiku, Beļģijas Karalisti, Luksemburgas Lielhercogisti, Austrijas Republiku un Vācijas Federatīvo Republiku. Komisija savos prasības pieteikumos, piemērojot EK līguma 169. pantu, apgalvoja, ka ir vērojami vairāki Kopienu tiesību pārkāpumi, kas izriet attiecībā uz šīm dalībvalstīm no divpusējiem nolīgumiem gaisa satiksmes jomā ar Amerikas Savienotajām Valstīm. It īpaši tā apgalvoja, ka dalībvalstis atbildētājas, izņemot Apvienoto Karalisti,:

— laika posmā no 1995. līdz 1996. gadam noslēdzot ar ASV (Amerikas Savienotās Valstis) liberālos nolīgumus, it īpaši gaisa satiksmes jomā (tā sauktie "atvērto debesu" nolīgumi), nav ievērojušas principus, kuros noteikta ārējās kompetences sadale starp Kopienu un dalībvalstīm;

— pakārtoti, atkarībā no konkrēta gadījuma ir pārkāpušas EK līguma 234. panta otro daļu (jaunajā redakcijā — EKL 307. panta otrā daļa) vai EK līguma 5. pantu, jo nav veikušas visu iespējamo, lai nolīgumi, kas tika noslēgti ar ASV, pirms spēkā stājās EK līgums vai arī pirms tika pieņemts Kopienu tiesību regulējums gaisa satiksmes jomā, it īpaši tā sauktais trešo tiesību "pasākumu kopums", būtu pilnībā atbilstīgi Kopienu tiesībām.

19. Turklāt tā norādīja, ka visas dalībvalstis atbildētājas, divpusējos nolīgumos ar ASV iekļaujot un atstājot spēkā tā saukto "pilsonības kritēriju", pamatojoties uz kuru, katrai dalībniecei tika piešķirtas tiesības atteikt piešķirt tiesības, kas attiecīgajos nolīgumos ir paredzētas gaisa pārvadātājiem, kurus izraugās otra līgumslēdzēja valsts, bet kuri nav minētās valsts pilsoņu īpašumā vai kontrolē, ir pārkāpušas EK līguma 52. pantu.

20. Jāatgādina, ka Nīderlande iestājās visās šajās astoņās lietās.

21. Attiecībā uz pirmo Komisijas izvirzīto iebildumu pret septiņām no astoņām dalībvalstīm atbildētājām, kas bija saistīts ar Kopienas ārējās kompetences pārkāpumu, Tiesa, pirmkārt, nosprieda, ka, neskatoties uz to, ka Padome var izmantot EK līguma 80. panta 2. punktu kā juridisko pamatojumu, lai piešķirtu Kopienai tiesības noslēgt starptautiskos nolīgumus gaisa satiksmes jomā, šajā gadījumā nevar uzskatīt, ka tas pats par sevi ir Kopienas ārējās kompetences rašanās pamats šajā jomā [18].

22. Otrkārt, Tiesa atgādināja, ka tā savā atzinumā 1/76 [19] ir nospriedusi, ka Kopienas kompetence uzņemties saistības ar trešajām valstīm varētu netieši izrietēt no Līguma noteikumiem, ar kuriem tiek radīta iekšējā kompetence, ja vien starptautiskā nolīgumā ir nepieciešama Kopienas dalība, lai īstenotu kādu no nolīguma mērķiem, un tādējādi Tiesa savā atzinumā 1/94 [20] precizējusi, ka šāda vajadzība pastāv gadījumā, kad iekšējo kompetenci var lietderīgi izmantot tikai kopā ar ārējo kompetenci, un līdz ar to, citiem vārdiem, starptautiska nolīguma noslēgšana ir nepieciešama, lai īstenotu EK līguma mērķus, ko nav iespējams sasniegt, izstrādājot autonomu noregulējumu. Tomēr Tiesa atzina, ka attiecīgajos gadījumos šāds pieņēmums nepastāvēja [21].

23. Treškārt, Tiesa izskatīja iespēju atzīt Kopienas kompetenci noslēgt nolīgumus ar trešajām valstīm gaisa satiksmes jomā, piemērojot principus, kas ir noteikti spriedumā lietā *AETR* [22].

24. Turpinājumā tiks norādīts, ka šajā spriedumā Tiesa apstiprināja, ka vienmēr gadījumos, kad Kopiena kopējās politikas īstenošanai ir pieņēmusi tiesību normas, ar kurām neatkarīgi no to formas — tiek ieviesti kopīgi noteikumi, dalībvalstīm vairs nav tiesību individuāli vai pat kolektīvi uzņemties saistības ar trešām valstīm, kuras ietekmē šos kopīgos noteikumus vai kuras paplašina to tvērumu, un, pakāpeniski ieviešot šos noteikumus, tikai Kopiena var uzņemties un pildīt līgumiskās saistības ar trešajām valstīm,

18 — Skat., piemēram, iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 81. punkts.

19 — 1977. gada 26. aprīļa atzinums (*Recueil*, 741. lpp., 3. un 4. punkts).

20 — 1994. gada 15. novembra atzinums (*Recueil*, I-5267. lpp., 89. punkts).

21 — Skat., piemēram, iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 82. un 83. punkts.

22 — Tiesas 1971. gada 31. marta spriedums lietā 22/70 Komisija/Padome, saukts "AETR" (*Recueil*, 263. lpp.).

ietekmējot visu Kopienas tiesību sistēmas piemērošanu [23]. Pēc Tiesas domām, šādi principi jāpiemēro arī tai iesniegtajās lietās, jo, ja dalībvalstis varētu brīvi uzņemties Kopienu tiesības ietekmējošas starptautiskās saistības, kuras pieņemtas atbilstoši EK līguma 80. panta 2. punktam, tiktu traucēta to mērķu sasniegšana, kas izvirzīti šajos noteikumos, un tādējādi — Kopienu uzdevuma aizstāvēt kopējās intereses izpilde [24].

25. Pēc tam Tiesa nolēma pārbaudīt, vai starptautiskās saistības, ko attiecīgās dalībvalstis ir uzņēmušās, varētu ietekmēt Kopienu tiesību normas, kas pieņemtas gaisa satiksmes jomā un uz kurām atsaucas Komisija. Attiecīgā vērtējuma rezultātā Tiesa secināja, ka šādi ietekmēti ir tikai Regulā Nr. 2409/92 un Regulā Nr. 2299/89 ietvertie noteikumi un ka, sākot no to spēkā stāšanās brīža, dalībvalstis, neskatoties uz apstrīdēto attiecīgo nolīgumu atkārtotu apspriešanu, vairs nevarēja uzņemties vai paturēt spēkā starptautiskās saistības, kuras, no vienas puses, attiecas uz maksām un tarifiem, kas tiek piemēroti Kopienas teritorijas gaisa ceļiem, ko veic trešo valstu pārvadātāji, un, no otras puses, uz DRS, kuras tiek piedāvātas vai lietotas attiecīgajās valsts teritorijās [25].

26. Tādēļ Tiesa nolēma, ka Dānijas Karaliste, Zviedrijas Karaliste, Somijas Republika, Beļģijas karaliste, Luksemburgas Lielhercogiste, Austrijas Republika un Vācijas Federatīvā Republika, vienojoties vai atstādamas spēkā šādas saistības ar Amerikas Savienotajām Valstīm, ir rīkojušās pretrunā ar Kopienas ārējo kompetenci.

27. Attiecībā uz otro Komisijas izvirzīto iebildumu pret dalībvalstīm atbildētājām saistībā ar tiesību veikt uzņēmējdarbību pārkāpumu, Tiesa nolēma, ka strīdīgajos aktos iekļautie noteikumi, ar kuriem Amerikas Savienotajām Valstīm tika piešķirtas tiesības atsaukt, pārtraukt vai ierobežot pārvadāšanas tiesības gadījumos, kuros katras dalībvalsts atbildētājas noteiktie gaisa pārvadātāji nebija šīs dalībvalsts īpašums vai tās pilsoņu īpašums, ir pretrunā ar EK līguma 52. pantu, jo ar tiem Kopienas aviokompā-

23 — *Ibidem*, 16.–18. un 22. punkts.

24 — Skat., piemēram, iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 105. un 106. punkts.

25 — Skat., piemēram, spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 114.–137. punkts. Tiktāl, ciktāl tas attiecas uz Padomes 1993. gada 18. janvāra Regulu (EEK) Nr. 95/93 par kopīgiem noteikumiem attiecībā uz laika nišu piešķiršanu Kopienas lidostās (OV L 14, 1. lpp.), kas, ievērojot savstarpības nosacījumu, ir piemērojama trešo valstu gaisa pārvadātājiem, Tiesa uzskatīja, ka šajā gadījumā, neskatoties uz to, ka Kopienai kopš šīs regulas spēkā stāšanās ir ekskluzīvas tiesības noslēgt nolīgumus ar trešajām valstīm, kas nav Kopienas dalībvalstis, Komisija nebija noteikusi starptautiskās saistības, kuras attiecīgās dalībvalstis bija uzņēmušās un kuras ietekmēja šo regulu.

nijām, kas dibinātas šajās dalībvalstīs un kuras atrodas vai nu dalībvalstu, kas nav to reģistrācijas dalībvalsts, vai tās pilsoņu īpašumā un kontrolē, tiek liegta tāda pati attieksme kā uzņemošajā dalībvalstī [26].

28. Tādējādi Tiesa nolēma, ka attiecīgās astoņas valstis, iekļaudamas strīdīgajos nolīgumos šādus noteikumus, rīkojušās pretēji pienākumiem, kas tām uzlikti saskaņā EK līguma 52. pantu.

"Tā kā citi divpusēji nolīgumi par gaisa pakalpojumiem attiecas uz tiem pašiem "atvērto debesu" jautājumiem, tad arī tie ir uzskatāmi par nesaderīgiem ar Kopienu tiesībām. Tas attiecas ne tikai uz citiem nolīgumiem ar Amerikas Savienotajām Valstīm, kurus Tiesa vēl nav izvērtējusi, bet arī uz visiem divpusējiem gaisa satiksmes pakalpojumu nolīgumiem, kuros ir paredzēts līdzīgs pilsonības nosacījums vai kuri ir pretrunā ar Kopienu ārējo kompetenci."

C — Komisijas un Padomes iniciatīva pēc 2002. gada 5. novembra spriedumu pieņemšanas

29. 2002. gada 19. novembrī Komisija publicēja ziņojumu par Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumiem attiecībā uz Eiropas gaisa satiksmes politiku [27]. Šajā ziņojumā Komisija atspoguļoja Kopienas ārējās attiecības gaisa satiksmes nozarē, uzsvēra secinājumus, kurus, pēc tās domām, varēja izdarīt no minētajiem spriedumiem, un darīja zināmas vadlīnijas un principus, pamatojoties uz ārējo Kopienas politiku šajā sektorā. It īpaši šī ziņojuma 38. punktā Komisija pauda:

30. No lietas materiāliem izriet, ka Komisija visām dalībvalstīm kopā ar 2002. gada 19. novembra ziņojumu nosūtīja vēstuli, kurā lūdza dalībvalstis piemērot denonsēšanas noteikumus, kas ietverti nolīgumos ar Amerikas Savienotajām Valstīm. Nīderlandei šī vēstule tika nosūtīta 2002. gada 25. novembrī. Ar divām sekojošām vēstulēm, kuras tika nosūtītas 2004. gada 30. jūlijā un 2005. gada

26 — Skat., piemēram, iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 147.–156. punkts.

27 — COM(2002) 649, galīgā redakcija.

10. martā, Komisija atkārtoti aicināja denonsēt nolīgumu starp Nīderlandi un Amerikas Savienotajām Valstīm.

31. 2003. gada 26. februārī Komisija pieņēma jaunu ziņojumu par Kopienas un trešo valstu attiecībām gaisa satiksmes jomā [28], kurā tā atkārtoti uzsvēra vajadzību nodrošināt "dalībvalstu un Amerikas Savienoto Valstu attiecību atbilstību Kopienu tiesībām".

32. Padomes 2003. gada 5. un 6. jūnija sanāksmē ar mērķi ņemt vērā 2002. gada 5. novembra spriedumus tika panākta vienošanās par pasākumu kopumu pieņemšanu saistībā ar Kopienas ārpolitiku gaisa satiksmes jomā. Šajā pasākumu kopumā ietilpa:

— Padomes lēmums, ar kuru Komisija tiek pilnvarota uzsākt sarunas ar Amerikas Savienotajām Valstīm gaisa satiksmes jomā [29];

— Padomes lēmums, ar kuru Komisija tiek pilnvarota uzsākt sarunas ar trešajām valstīm par īpašumtiesībām un gaisa pārvadātāju kontroli, un par citiem jautājumiem, uz kuriem attiecas Kopienas ekskluzīvā kompetence;

— "vispārēja pieeja" Eiropas Parlamenta un Padomes regulai attiecībā uz sarunām par gaisa satiksmes pakalpojumu nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm un šo nolīgumu īstenošanu.

33. Pēc šī pasākumu kopuma pieņemšanas tika pieņemta Eiropas Parlamenta un Pado-

28 — COM (2003) 94, galīgā redakcija.

29 — Komisija atbilstoši Padomes piešķirtajam mandātam 2003. gada jūnijā uzsāka sarunas, lai gaisa pārvadājumu nozarē noslēgtu vienošanos starp Eiropas Savienību un dalībvalstīm, no vienas puses, un Amerikas Savienotajām Valstīm, no otras puses. Komisija 2005. gada 18. novembrī pabeidza nolīguma galīgo redakciju un par to diskutēja Padomes sanāksmēs 2005. gada 5. decembrī un 2006. gada 27. martā un 6. jūnijā. Padome paziņoja, ka tā nepārprotami ir apmierināta ar Komisijas 2005. gada novembrī veikto pārrunu rezultātiem, bet secināja, ka Padome nolīguma noslēgšanu pakārtojusi Amerikas Savienoto Valstu noteikumu attiecībā uz Savienoto Valstu gaisa pārvadātāju kontroli, ko veic trešās valsts aviosabiedrības, reformai (skat. http://ec.europa.eu/transport/air_portal/international/pillars/global_partners/us_en.htm).

mes 2004. gada 29. aprīļa Regula (EK) Nr. 847/2004 attiecībā uz sarunām par gaisa satiksmes pakalpojumu nolīgumiem starp dalībvalstīm un trešām valstīm un šo nolīgumu īstenošanu [30]. Šajā regulā paredzēto sasniedzamo mērķu starpā sešpadsmitajā apsvērumā ir minēta vajadzība "saskaņot sarunas ar trešām valstīm nolūkā noslēgt gaisa satiksmes pakalpojumu nolīgumus, nepieciešamību garantēt harmonizētu pieeju šo nolīgumu īstenošanai un piemērošanai, kā arī pārbaudīt to atbilstību Kopienas tiesību aktiem". Šajā sakarā regulas 1. panta 1. punktā ir noteikta sadarbības procedūra starp dalībvalstīm un Komisiju, kuru uzsāk, ja dalībvalsts nolemj rīkot sarunas ar trešo valsti par jaunu gaisa satiksmes pakalpojumu nolīgumu vai grozījumiem esošā gaisa satiksmes pakalpojumu nolīgumā, tā pielikumā vai jebkādos citos ar tiem saistītos divpusējos vai daudzpusējos nolīgumos, kuru priekšmets daļēji ir Kopienas kompetencē. Jānorāda, ka šīs regulas otrajā un trešajā apsvērumā ir atsauce uz principiem, kurus Tiesa iedibinājusi ar 2002. gada 5. novembra spriedumiem, bet tajā pašā laikā piektajā apsvērumā ir noteikts, ka "dalībvalstu un Komisijas sadarbības procedūra, kas izveidota ar šo regulu, nedrīkst skart kompetenču sadalījumu starp Kopienu un dalībvalstīm, kā noteikts saskaņā ar Kopienas tiesību aktiem un kā to interpretējusi Tiesa".

30 — OV L 157, 7. lpp.

IV — Pirmstiesas procedūra

34. 1999. gada 19. janvārī Komisija Nīderlandes valdībai nosūtīja brīdinājuma vēstuli, kurā apgalvoja, ka Nīderlande nav ņēmusi vērā Kopienu ekskluzīvo kompetenci saskaņā ar Tiesas atzinumā 1/76 ietvertajiem principiem un ir pārkāpusi EK līguma 5. pantu, to lasot kopā ar atvasināto tiesību normām Regulās Nr. 2407/92, Nr. 2408/92, Nr. 2409/92 un Nr. 2299/89, kā arī ir pārkāpusi EK līguma 52. pantu. Pēc Komisijas domām, šādi pārkāpumi tika izdarīti 1992. gadā, pieņemot un pēc tam piemērojot ar Amerikas Savienotajām Valstīm noslēgtos "atvērto debesu" nolīgumus.

35. 1999. gada 1. jūnijā Nīderlande atbildēja uz brīdinājuma vēstuli un norādīja uz šaubām par Komisijas lēmuma par procedūras, kas saistīta ar valsts pienākumu neizpildi, uzsākšanu pamatotību notikumu, kuri norisinājušies vairāk nekā pirms sešiem gadiem, dēļ, attiecībā uz kuriem, neskatoties, ka tajā pašā laikā 1995. gadā ar valsts pienākumu neizpildi saistītas procedūras tika uzsāktas pret citām astoņām līdzīgos apstākļos esošām dalībvalstīm, netika izteikts nekāds iebildums. Nīderlande tāpat iebilda pret Komisijas analīzi par 1992. gada protokolā veikto grozījumu apmēru, Komisijas eksklu-

zīvās kompetences esamību gaisa satiksmes jomā, EK līguma 5. panta pārkāpumu tiktāl, ciktāl nolīgums par apstrīdētajiem grozījumi tika pieņemts pēc trešajā "pasākumu kopumā" paredzēto tiesību normu pieņemšanas, bet pirms to stāšanās spēkā, kā arī pret iespējamo EK līguma 52. panta pārkāpumu.

36. Tā kā Komisija nebija apmierināta ar saņemtajām atbildēm, 2004. gada 24. oktobrī tā pieņēma argumentētu atzinumu, kurā apstiprināja 1999. gada 19. janvāra vēstulē minētos Nīderlandes valdībai izvirzītos iebildumus. Nīderlande 2001. gada 23. februārī nosūtīja savus apsvērumus par argumentēto atzinumu, apstiprinot nostāju, kuru tā pauda 1999. gada 1. jūnija vēstulē.

V — Procedūra un lietas dalībnieku secinājumi

37. Komisija šajā prāvā cēla prasību 2004. gada 20. janvārī.

38. Ar Tiesas priekšsēdētāja 2005. gada 6. jūnija rīkojumu Francijas Republika saņēma atļauju iestāties lietā Nīderlandes atbalstam.

39. Komisija lūdz Tiesu atzīt, ka, neņemot vērā atkārtotu 1957. gada 3. aprīlī noslēgtā nolīguma starp Nīderlandes Karalisti un Amerikas Savienotajām Valstīm aspriešanu, uzņemdamās vai atstādama spēkā starptautiskās saistības:

— par Savienoto Valstu noteikto pārvadātāju piemērotajām gaisa pārvadājumu maksām lidojumiem Kopienas teritorijā, kā arī par Nīderlandes teritorijā piedāvātajām vai izmantotajām DRS, un

— Savienotajām Valstīm paredzot tiesības atsaukt, apturēt vai ierobežot satiksmes tiesības gadījumos, kad Nīderlandes Karalistes noteiktie gaisa pārvadātāji nepieder Nīderlandei vai tās rezidentiem,

Nīderlande nav izpildījusi pienākumus, kas tai uzlikti ar EK līguma 5. un 52. pantu, kā arī Regulām Nr. 2409/92 un Nr. 2299/89.

40. Nīderlande primāri lūdz Tiesai prasību noraidīt kā nepieņemamu un pakārtoti noraidīt to kā nepamatotu.

41. Francija lūdz Tiesai noraidīt prasību.

VI — Juridiskā analīze

A — *Par pieņemamību*

1) Lietas dalībnieku argumenti

42. Nīderlande norāda, ka ir pagājuši vairāk nekā seši gadi kopš sarunām par apskatāmajām saistībām un brīdi, kad, nosūtot brīdinājuma vēstuli, saskaņā ar EKL 226. pantu tika uzsākta procedūra, un vairāk nekā četri gadi no argumentētā atzinuma pieņemšanas līdz šīs prasības celšanai. Tāpat Nīderlande norāda, ka Komisija pienākumu neizpildes procedūru pret dalībvalstīm uzsāka jau 1995. gadā, bet pret Nīderlandes Karalisti netika pieņemts neviens pasākums līdz pat 1999. gada janvārim, kad tai tika nosūtīts argumentētais paziņojums. Šādi rīkodamās, Komisija ir radījusi Nīderlandei "tik neizdevīgu situāciju, ka Nīderlandes Karaliste ir zaudējusi tiesības šajā lietā aizstāvēties Tiesā", lai vispār atzītu šajā lietā piedēvētos pārkāpumus".

43. Dalībvalsts atbildētāja, pirmkārt, uzsver, ka Komisijas ilgā procedūras neuzsākšana, kā arī fakts, ka pienākumu neizpildes procedūras saistībā ar nolīgumiem, kurus tās bija noslēgušas, bija uzsāktas pret astoņām dalībvalstīm, ir radījusi Nīderlandes iestādēm pamatotu tiesisko paļāvību, ka Komisija Nīderlandes situāciju uzskata par atšķirīgu salīdzinājumā ar minētajās valstīs esošajām situācijām. Šādu paļāvību pastiprināja apstāklis, ka pēc 2002. gada 5. novembra spriedumu pasludināšanas Komisija nogaidīja vairāk nekā divus gadus, pirms tā cēla prasību pret Nīderlandi.

44. Nīderlande norāda arī uz attiecīgo uzņēmēju tiesisko paļāvību un šajā sakarā

norāda, ka strīdīgās saistības atļauj Nīderlandes pārvadātājiem piekļūt Savienoto Valstu gaisa ceļiem, kas nebūtu iespējams gadījumā, ja Nīderlandei pēc Tiesas spriedumu pasludināšanas tiktu pieprasīts grozīt šīs saistības. Attiecībā uz Komisijas argumentu, saskaņā ar kuru šādu pieeju varēja nodrošināt atbilstoši *comity* principam, Nīderlande apgalvo, ka šis princips nav pietiekošs, lai nodrošinātu vajadzīgo stabilitāti gaisa satiksmei starp divām valstīm.

45. Tāpat Nīderlandes valdība uzsver, ka, pamatojoties uz apskatāmajām saistībām, Nīderlandes pārvadātājiem tiek piešķirta Savienoto Valstu valdības nodrošinātā karteļu imunitāte un ka šāda imunitāte bija viens no priekšnoteikumiem, lai radītu aliansi starp *KLM* un *Northwest Airlines*, kuru Komisija atbalstīja pirmstiesas procedūras laikā.

46. Otrkārt, Nīderlande uzsver, ka rīcības brīvība, kas Komisijai tiek piešķirta ar EK līguma 211. un 226. pantu, nepiešķir Komisijai tiesības rīkoties, pārkāpjot labas pārvaldības un tiesiskās drošības principus, kā arī lojālas sadarbības principu, kas noteikts EK līguma 10. pantā, kā to interpretējusi Tiesa rīkojumā lietā *Zwartveld* u.c. [31]. Ņemot vērā šos principus, Komisijai bija jāievēro saprātīgs termiņš.

47. Treškārt, Nīderlandes valdība uzskata, ka prasība ir nepieņemama, jo Komisija nav ņēmusi vērā pārmaiņas, kas risinājās pēc 2002. gada 5. novembra spriedumu pasludināšanas, un it īpaši to, ka Padome iepriekš minētās sesijas laikā 2003. gada 5. un 6. jūnijā [32] pieņēma lēmumu Komisijai piešķirt mandātu risināt sarunas par gaisa pārvadājumu nolīgumiem ar citām trešajām valstīm un ar Amerikas Savienotajām Valstīm, ka tika pieņemta Regula Nr. 847/2004 un vispārīgi tika definēti Kopienas mērķi gaisa satiksmes jomā, kuru sasniegšanā Nīderlande aktīvi piedalījās.

48. Visbeidzot, Nīderlandes valdība uzsver, ka gadījumā, ja Tiesa spriedumā atzītu Komisijas apgalvotos pārkāpumus, tad Nīderlande tiktu nostādīta neiespējamā situācijā, liekot tai risināt sarunas ar Savienotajām Valstīm par divpusējā nolīguma pārskatīšanu, tādējādi neievērojot Komisijas ekskluzīvo kompetenci un riskējot neņemt vērā notiekošo sarunu Kopienas līmenī mērķus. Atbildot uz Komisijas argumentu, saskaņā ar

31 — Tiesas 1990. gada 13. jūlija rīkojums lietā C-2/88 (*Recueil*, I-3365. lpp., 17. punkts).

32 — Skat. iepriekš 32. punktu.

kuru, lai nodrošinātu atbilstību iespējamam Tiesas spriedumam, ar kuru tiktu apmierināta tās prasība, būtu pietiekoši denonsēt nolīgumu, Nīderlande uzskata, ka ar šādu darbību, nepastāvot nolīgumam Kopienas līmenī, tiktu radīts nepieņemams robs tiesībās, kurš kaitētu šajā nozarē strādājošiem vietējiem uzņēmējiem.

49. Komisija, pirmkārt, uzsver, ka no judikatūras izriet, ka Tiesai procedūras, piemērojot EKL 226. pantu, ietvaros nav jāievēro noteikti termiņi un ka pārāk ilga pirmstiesas procedūra var pamatot prasības nepieņemamību tikai tādos gadījumos, kuros ir pārkāptas dalībvalstu tiesības uz aizstāvēšanos. Šajā lietā tā uzskata, ka Nīderlande nav izvirzījusi nevienu argumentu, kas norādītu uz to, ka procedūras ilgums jebkādi ietekmētu tās tiesību uz aizstāvēšanos izmantošanu.

50. Otrkārt, tikai informatīvu iemeslu dēļ Komisija savā atbildē norāda, ka iemesls, kādēļ tā 1995. gadā tā cēla prasību pret astoņām citām valstīm, nevis pret Nīderlandi, ir tāds, ka tolaik tā par šķērsli uzskatīja faktu, ka atšķirībā no citām astoņām lietām, strīdīgais nolīgums ar Nīderlandi bija noslēgts, pirms stājās spēkā pasākumi, kas bija daļa no "trešā pasākumu kopuma", lai gan noslēgšana norisinājās pēc to pieņemšanas. Tā nolēma iesniegt prasības pieteikumu pret Nīderlandi tikai pēc tam, kad 1997. gada 18. decembrī Eiropas Kopienu Tiesa pasludināja spriedumu lietā *Inter-Environnement Wallonie*[33]. Turklāt tikai replikas sagatavošanas ietvaros tā atklāja, ka Nīderlandes Parlaments 1993. gada 26. aprīlī bija ratificējis nolīgumu, proti, pēc tam, kad bija stājies spēkā "trešais pasākumu kopums".

51. Treškārt, Komisija uzskata, ka apstāklis, ka Komisija procedūru, kas attiecas uz valsts pienākumu neizpildi, uzsāka vēlāk nekā pret citām astoņām dalībvalstīm, nekādi nenostāda Nīderlandi neizdevīgākā stāvoklī, kurai turklāt bija vairāk laika, lai nodrošinātu atbilstību Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumiem. Attiecībā uz laika posmu, kas bija pagājis no argumentētā atzinuma nosūtīšanas un šīs tiesvedības uzsākšanas, Komisija norādīja, ka tā gaidīja iepriekš minēto spriedumu pasludināšanu un pēc to pasludināšanas savā 2002. gada 19. novembra paziņojumā, kā arī sekojošās Nīderlandes valdībai adresētās vēstulēs 2002. gada 25. novembrī, 2004. gada 30. jūlijā un 2005. gada 10. martā precizēja savu nostāju. Turklāt šajās vēstulēs Komisija lūdza Nīderlandes valdībai no-

33 — Tiesas 1997. gada 18. decembra spriedums lietā C-129/96 (*Recueil*, I-7411. lpp.).

drošināt Tiesas pasludināto spriedumu izpildi, denonsējot strīdīgo nolīgumu, kas novērstu jebkādu iespēju risināt atkārtotas sarunas par tā noslēgšanu. Ja notiktu denonsēšana, nolīgums paliktu spēkā vēl divus gadus un, pat ja šajā laika periodā Kopienas līmenī netiktu noslēgts nekāds nolīgums, gaisa satiksme ar Amerikas Savienotajām Valstīm tiktu nodrošināta, pamatojoties uz *comity* principu.

2) Vērtējums

52. Nīderlandes valdība iestājas pret prasības pieņemamību, atsaucoties uz tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principa pārkāpumu, kas izriet no apstākļa, ka Komisija novēloti vērsusies pret Nīderlandi, īstenojot EKL 226. pantā atzītās pilnvaras. Turklāt, savlaicīgi nerīkodamās, Komisija ir pārkāpusi EK līguma 5. pantu, ar kuru, pamatojoties uz Tiesas interpretāciju iepriekš minētajā spriedumā lietā *Zwartveld* u.c., Kopienu iestādēm tiek prasīts savu darbību veikt atbilstoši lojālas sadarbības ar dalībvalstīm prasībām.

53. Tāpat Nīderlande pārmet Komisijai pārmērīgi ilgo pirmstiesas procedūru. Pēc šīs dalībvalsts domām, Komisijai savas ar EKL 226. pantu atzītās pilnvaras ir jāīsteno saprātīgā termiņā. Šāds pienākums izriet ne tikai no labas pārvaldības principa, bet ir arī neizbēgamas tiesiskās drošības principa sekas.

54. Pirmkārt, jānorāda, ka Nīderlandes valdības argumenti nekādā aspektā nav jauni argumenti. Kā tas būs redzams turpinājumā, sākot no pirmajiem pieņemtajiem spriedumiem valsts pienākumu neizpildes ietvaros, Tiesa jau ir aicināta izvērtēt dalībvalstu atbildētāju izvirzītos pamatus prasības par nepieņemamību atbalstam, lai uzsvērtu, pirmkārt, Komisijas novēloto iejaukšanos, un, otrkārt, pārmērīgi ilgo pirmstiesas procedūru.

55. Tomēr šai lietai ir raksturīgi specifiski aspekti, proti, apstāklis, ka Komisija vērsās pret astoņām dalībvalstīm par līdzīgu valsts pienākumu neizpildi, atturēdamās celt prasību pret Nīderlandi, kā arī atbilstošu spriedumu pasludināšana, kuros tika konstatēta minētā valsts pienākumu neizpilde, Komisijas aizsāktās un veiktās procedūras politiski jutīgais raksturs un, visbeidzot, skarto eko-

nomisko interešu nozīmīgums. Turklāt šajā lietā Komisijas darbība bija daudz ilgāka nekā citās Tiesā izskatītajās lietās.

56. Līdz ar to uzskatu, ka šajos secinājumos ir atbilstīgi padziļināti izvērtēt galveno jautājumu, ko Nīderlandes valdība ir izvirzījusi pamatu par nepieņemamību ietvaros, proti, vai ir jāuzskata, ka pienākumu neizpildes procedūras, piemērojot EKL 226. pantu, ietvaros Komisijai ir jāievēro saprātīgs termiņš.

a) Kopienas judikatūra par saprātīga termiņa ievērošanu

57. Vispirms, jānorāda, ka pastāv ievērojama Kopienu judikatūra, kas attiecas uz jēdzienu "saprātīgs termiņš".

58. Lai veiktu šādu analīzi, pietiek vien ņemt vērā, ka Kopienu tiesas saprātīga termiņa ievērošanu vispirms uzskata par kritēriju, lai varētu noteikt iespējamo vispārējo Kopienu principu pārkāpumu, galvenokārt tādu principu pārkāpumu kā tiesiskās paļāvības princips, tiesiskās drošības princips, tiesību uz aizstāvēšanos un tiesību uz taisnīgu tiesu principi, kā arī par kritēriju, lai varētu noteikt, vai Kopienu iestāžu un institūciju darbības atbilst labas pārvaldības noteikumam. Kopienu Pirmās instances tiesa, sākot no sprieduma lietā *SCK* un *FNK*/Komisija [34], un Eiropas Kopienu Tiesa nesenajā spriedumā lietā *Technische Unie*/Komisija [35] ir apstiprinājušas, ka saprātīga termiņa ievērošana Komisijai, pieņemot lēmumus administratīvo procedūru laikā konkurences politikas jomā, ir vispārējs Kopienu tiesību princips.

59. Neatkarīgi no to klasifikācijas par vispārēju Kopienu tiesību principu vai arī tikai par principa sastāvdaļām, kuras ir klasificētas kā principi, saprātīga termiņa ievērošana uz Kopienas iestādēm attiecas kā noteikums, saskaņā ar kuru var novērtēt to darbības likumību [36].

34 — 1997. gada 22. oktobra spriedums apvienotajās lietās T-213/95 un T-18/96 (*Recueil*, II-1739. lpp., 56. punkts).

35 — 2006. gada 21. septembra spriedums lietā C-113/04 (Krājums, I-8831. lpp., 40. punkts).

36 — Saskaņā ar 2000. gada 7. decembrī Nicā proklamētās Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (OV C 364, 1. lpp.) 41. panta 1. punktu Eiropas Savienības iestāžu un struktūru pienākums saprātīgos termiņos veikt lietu izskatīšanu ir daļa no tiesībām uz labu pārvaldību.

60. Tāpat jānorāda, ka šāds noteikums nav parametrs, lai noteiktu administratīvās procedūras likumību un ilgumu, bet ar to drīzāk iestādēm vispārīgi paredzēts laika ierobežojums tām piešķirto pilnvaru īstenošanai. Šajā sakarā Eiropas Kopienu Tiesa vairākos gadījumos, kā tas būs redzams turpinājumā, skaidri neminēdama jēdzienu "saprātīgs termiņš", ir paskaidrojusi, ka tiesiskās drošības princips nepieļauj, ka iestāde uz nenoteiktu laiku var pagarināt savu pilnvaru īstenošanu.

61. Šajos apstākļos ir jāizvērtē, vai Komisijai ir jāievēro šis noteikums arī tad, kad tā īsteno savas ar EKL 226. pantu atzītās pilnvaras.

b) Par Komisijas pienākumu ievērot saprātīgu termiņu EKL 226. pantā paredzētās procedūras ietvaros

62. Izskatot šo jautājumu, nevar neņemt vērā pienākumu neizpildes procedūras īpašo raksturu. Šīs procedūras atšķirība ir tāda, ka Komisijai piešķirtajām tiesībām ir diskrecionārs raksturs.

63. Atbilstoši Tiesas pastāvīgajai judikatūrai tikai Komisijas kompetencē ir pieņemt lēmumu par to, vai ir jāuzsāk pienākumu neizpildes procedūra un kādas attiecīgajai dalībvalstij piedēvējamas darbības vai bezdarbības dēļ šāda procedūra būtu jāuzsāk [37]. No brīža, kad ir uzsākta procedūra, un, ja attiecīgā dalībvalsts turpina neievērot Komisijas argumentētajā atzinumā noteikto termiņu, Komisija var izvērtēt lietderīgumu prasības celšanai, lai atzītu iespējamo pienākumu neizpildi. Tomēr atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai Komisijai piešķirtā rīcības brīvība tomēr izslēdz indivīda tiesības pieprasīt iestādēm uzsākt EKL 226. pantā minēto procedūru [38]. Ņemot vērā šo rīcības brīvību, Eiropas Kopienu Tiesa saskaņā ar EKL 226. pantu pastāvīgi ir atturējusies izvērtēt lietderīgumu prasības celšanai tad, kad to ir apstrīdējusi atbildētāja dalībvalsts [39].

64. Attiecībā uz attiecīgo atbildētāju dalībvalstu iebildumiem par Komisijas novēlotu darbību vai pārmērīgi ilgo pirmstiesas procedūru Tiesa ir atzinusi, ka šī iestāde ir apveltīta ar diskrecionāru varu, arī lai izlemtu, kādās laika robežās tai ir jāīsteno

37 — Skat., piemēram, Tiesas 1995. gada 11. augusta spriedumu lietā C-431/92 Komisija/Vācija (*Recueil*, I-2189. lpp., 22. punkts).

38 — Skat. Tiesas 1966. gada 1. marta spriedumu lietā 48/65 *Lütticke*/Komisija (*Recueil*, 27. lpp.) un 1989. gada 14. februāra spriedumu lietā 247/87 *Star Fruit Company*/Komisija (*Recueil*, 291. lpp., 11. un 12. punkts).

39 — Skat., piemēram, Tiesas 1970. gada 9. jūlija spriedumu lietā 26/69 Komisija/Francija (*Recueil*, 565. lpp., 10. punkts).

savas pilnvaras, kas tai piešķirtas saskaņā ar EKL 226. pantu.

65. Sākot no septiņdesmitajiem gadiem, Tiesas judikatūrā tikusi uzsvērta Komisijai piemītošā rīcības brīvība, vēršoties pret dalībvalsti, kura nepilda savus pienākumus. Spriedumā lietā Komisija/Francija [40], kurā Komisija cēla prasību pret Francijas Republiku, pamatojoties uz EAEK līguma 141. pantu, kas ir tāds pats kā EKL 226. pants, Tiesa, lemjot par Francijas valdības, kura kritizēja Komisiju par novēloto rīcību, lai gan tā jau ilgu laiku zināja par piedēvēto rīcību, nepieņemamības izņēmumu, nolēma, ka prasībai, kas tiek celta saskaņā ar EAEK līguma 141. pantu, "nav iepriekš noteikta termiņa, jo tās rakstura un mērķa dēļ šajā procedūrā Komisijai ir rīcības brīvība izvērtēt vispiemērotākos pamatus un termiņus, lai darītu galu iespējamai valsts pienākumu neizpildei".

66. Šo principu apstiprina turpmākie spriedumi par EKL 226. pantu. It īpaši spriedumā lietā Komisija/Beļģija [41] Komisija apgalvoja, ka Beļģijas Karaliste nav ievērojusi pienākumus, kas izriet no Padomes 1977. gada 17. maija Sestās direktīvas 77/388/EEK par to, kā saskaņojami dalībvalstu tiesību akti par apgrozījuma nodokļiem — Kopēja pievienotās vērtības nodokļu sistēma: vienota aprēķinu bāze (OV L 145, 1. lpp.; turpmāk tekstā — "Sestā direktīva"). Saskaņā ar šīs direktīvas 27. panta 5. punktu atbildētāja dalībvalsts 1977. gadā paziņoja Komisijai par strīdīgajiem tiesību noteikumiem. Komisija 1979. gadā pirmo reizi paziņoja par saviem iebildumiem attiecībā uz tiesību normu saderību ar direktīvu un 1981. gadā uzsāka pienākumu neizpildes procedūru atbilstoši EKL 226. pantam. Tiesā Beļģijas valdība iebilda, ka prasība nav pieņemama, norādīdama, ka Komisijas novēlotā reakcija radījusi tiesisku nedrošību, kas kaitē tās interesēm, un, tā kā Sestās direktīvas 27. panta 5. punktā nav paredzēts laika ierobežojums, kurā var celt iebildumus pret dalībvalsts laicīgi paziņotajiem tiesību aktiem, Komisijai ir pienākums ievērot saprātīgu termiņu. Šajā gadījumā atbildētāja dalībvalsts cita starpā lūdza Tiesai piemērot principu, kas tika apstiprināts spriedumā lietā *Lorenz* [42], attiecībā uz EK līguma 93. panta 3. punktā (jaunajā redakcijā — EKL 88. panta 3. punkts) paredzēto procedūru. Pēc tam Tiesa paziņoja, ka spriedumam lietā *Lorenz* nav lielas nozīmes, jo tā attiecās uz "procedūru, kas daļēji acīmredzami atšķiras no EKL 226. pantā paredzētās procedūras", un nolēma, ka šis pants ir piemērojams un "Komisijai nav pienākuma ievērot noteikto termiņu" [43].

40 — 1971. gada 14. decembra spriedums lietā 7/71 (*Recueil*, 1003. lpp.).

41 — Tiesas 1984. gada 10. aprīļa spriedums lietā 324/82 Komisija/Beļģija (*Recueil*, 1861. lpp.).

42 — Tiesas 1973. gada 11. decembra spriedums lietā 120/73 (*Recueil*, 1471. lpp.).

43 — Spriedums lietā Komisija/Beļģija, iepriekš minēts 41. zemsvītras piezīmē, 12. punkts.

67. Spriedumā lietā Komisija/Nīderlande [44] Nīderlandes valdība kritizēja Komisiju par vairākiem novēlojumiem pirmstiesas procedūrā. It īpaši šī valdība norādīja, ka pirmie Komisijas formulētie iebildumi par lietā strīdīgajiem apstākļiem ir datēti ar 1984. gadu, bet prasības pieteikums Tiesā tika iesniegts tikai pēc pieciem gadiem. Pēc Nīderlandes valdības domām, Komisijas nolaidība bija tiesību uz aizstāvību pārkāpuma, kā arī nepieņemamu finansiālu seku iestāšanās pamats. Atgādinot iepriekšējā punktā minēto spriedumu lietā Komisija/Beļģija, Tiesa apstiprināja, ka "[EKL 226.] panta noteikumi [..] ir jāpiemēro un Komisijai noteiktais termiņš nav jāievēro" [45].

68. Šajos apstākļos jāpārbauda, vai Komisijai ar EKL 226. pantu piešķirto pilnvaru diskrecionārais raksturs, no vienas puses, un iepriekš noteikta termiņa, kurā šai iestādei ir jārīkojas, neesamība, no otras puses, patiešām ir pretrunā pieņēmumam, ka Komisijai saprātīgs termiņš ir jāievēro, arī īstenojot ar šo pantu piešķirtās pilnvaras.

69. Pirmkārt, attiecībā uz Komisijas pilnvaru diskrecionāro raksturu ir jānorāda, ka vairāk vai mazāk nozīmīga šīs iestādes rīcības brīvības atzīšana procedūrās, kas atšķiras no pienākumu neizpildes procedūras, nav liegusi Kopienu tiesām uzskatīt, ka Komisijai tik un tā bija jārīkojas saprātīga termiņa robežās, ievērojot labas pārvaldības prasības [46], vai apstiprināt aizliegumu Komisijai uz nenoteiktu laiku kavēties īstenot savas pilnvaras, pārkāpjot tiesiskās drošības principu [47].

70. Protams, ka EKL 226. pantā paredzētā pienākumu neizpildes procedūra ir īpaša. Tā ir vērsta uz to, lai dalībvalsts pienākumu neizpilde tiktu konstatēta objektīvi ar mērķi to apstādināt, nevis paredzēt sankcijas [48]. Turklāt tieši ar šo procedūru sasniedzamo mērķu dēļ un arī politisku apsvērumu dēļ, kuriem var būt nozīme jebkurā procedūras brīdī, runa ir par instrumentu, kuram būtu jāpiešķir zināma elastība.

44 — Tiesas 1991. gada 16. maija spriedums lietā Komisija/Nīderlande (*Recueil*, I-2461. lpp.).

45 — *Ibidem*, 15. punkts.

46 — Skat. tostarp Tiesas 1997. gada 18. marta spriedumu lietā C-282/95 *Guérin automobiles*/Komisija (*Recueil*, I-1503. lpp., 37. punkts); Pirmās instances tiesas 1999. gada 9. septembra spriedumu lietā T-127/98 *UPS Europe*/Komisija (*Recueil*, II-2633. lpp.), 37. punkts, par konkurences tiesību noteikumu pārkāpumu vērtējumu; Pirmās instances tiesas 1999. gada 3. jūnija spriedumu lietā T-17/96 *TF1*/Komisija (*Recueil*, II-3757. lpp.) par tiesību normu vērtējumu valsts atbalsta jomā.

47 — Skat. tostarp Tiesas 1972. gada 14. jūlija spriedumu lietā 52/69 *Geigy*/Komisija (*Recueil*, 787. lpp., 21. punkts), 2002. gada 24. septembra spriedumu apvienotajās lietās C-74/00 P un C-75/00 P *Falck* un *Acciaierie di Bolzano*/Komisija (*Recueil*, I-7869. lpp., 140. un 141. punkts) un iepriekš minēto Pirmās instances tiesas 1997. gada 22. oktobra spriedumu apvienotajās lietās *SCK* un *FNK*/Komisija, 55. punkts.

48 — Iespējams, ka diskusija varētu atšķirties saistībā ar EK līguma 228. pantā paredzēto procedūru, tomēr šāds apsvērums neattiecas uz šo lietu.

71. Tomēr izskatās, ka šādi apsvērumi un plašā Komisijai atzītā rīcības brīvība apskatāmās procedūras ietvaros nav pretrunā tam, ka tiek pārbaudīti īpašie noteikumi, saskaņā ar kuriem tiek ņemtas vērā saskaņā ar šo pantu piešķirtās pilnvaras, it īpaši — lai aprobežotos tikai ar šajā lietā esošo problemātiku — saistībā ar tās darbības ierobežošanu laikā [49].

72. Otrkārt, pat apstāklis, ka EKL 226. pantā nav izklāstīta dažādu procedūras iepriekš noteiktos termiņos etapu norise, manā izpratnē nav šķērslis, lai atzītu, ka principā Komisijai, īstenojot šajā pantā paredzētās pilnvaras, ir pienākums rīkoties saprātīgā termiņā.

73. Šajā sakarā vispirms ir jānorāda, ka šāda pienākuma esamības atzīšana neietekmē jautājumu, kas tiks analizēts turpinājumā, par sekām, kuras ir saistītas ar iespējamo šī pienākuma neizpildi. Šajā stadijā pietiek norādīt, ka saprātīga termiņa neievērošana noteikti nav pamats tādu pašu seku radīšanai, kādas iestājas, neievērojot noilguma un beigu termiņu.

74. Turklāt jānorāda, ka, neskatoties uz to, ka EKL 226. pantā nav skaidri noteikts nekāds pienākumu neizpildes procedūras izpildes termiņš, Kopienu judikatūrā ir apstiprināts, ka Komisijai ir jānosaka saprātīgi laika termiņi, lai attiecīgā dalībvalsts varētu atbildēt uz argumentēto atzinumu vai nodrošināt tā izpildi, un attiecīgā gadījumā jādod attiecīgajai dalībvalstij saprātīgs laika termiņš, lai tā varētu sagatavoties aizstāvībai [50]. Šādi pienākumi ir acīmredzami pamatoti, pirmkārt, ar tiesvedību saistībā ar

49 — Turklāt šajā sakarā jāatceras, ka nav aizmirsts, ka Komisijai 226. pantā piešķirtās kompetences ir paredzētas, lai atvieglotu tās galveno Līgumsarga lomu, kura tai piešķirta atbilstoši EK līguma 211. pantam, un ka tādējādi, neskatoties uz to, ka Komisijai ir piešķirta rīcības brīvība, lai noteiktu laiku un apstākļus, kuros uzsākt pienākumu neizpildes procedūru, principā nevar izslēgt iespēju, ka tai ir dots pienākums rīkoties. Skat. šajā sakarā ģenerāladvokāta Trabuki [*Trabucchi*] secinājumus lietā 2/73 *Geddo* (1973. gada 12. jūlija spriedums, *Recueil*, 685. lpp.) un nesenos ģenerāladvokāta Albēra [*Alber*] secinājumus lietā C-260/98 Komisija/Grieķija (2000. gada 12. septembra spriedums, *Recueil*, I-6537. lpp., 72. punkts) un lietā C-358/97 Komisija/Īrija (2000. gada 12. septembra spriedums, *Recueil*, I-6301. lpp., 83. punkts). Turklāt gadu gaitā Komisijas pieņemtās iekšējās procedūras attiecībā uz pārkāpuma izmeklēšanu ir nodrošinājušas daudz labāku tās veikto darbību pārskatāmību. 2001. gadā Eiropas Ombuda iespaidā Komisija apņēmās konsolidētā versijā publicēt iekšējās procedūras noteikumus, kurus tā piemēro atbildētājiem pienākumu neizpildes procedūras ietvaros. Šādas tiesību normas ir paredzētas Komisijas Paziņojumā attiecībā uz sūdzībām par Kopienu tiesību pārkāpumiem (OV 2002, C 166, 3. lpp.), kuru tā iesniedza Eiropas Parlamentam un Eiropas Ombudam. Līdz ar to ir vērojama progresīva tendence nepolitizēt pārkāpumu procedūru un tās formalizēšana vismaz attiecībā uz tiem gadījumiem, kuros Komisijas darbības pamatā ir indivīda sūdzība. Visbeidzot, jānorāda, ka Eiropas Ombuds vairākkārt ir pārbaudījis atbilstību Komisijas pieņemtajam pamatojumam, kas minēts, pieņemot lēmumu par sūdzības atstāšanu bez turpmākas virzības (skat., piemēram, Lēmumu Nr. 995/98/OV).

50 — Tiesas 1988. gada 2. februāra spriedums lietā 293/85 Komisija/Beļģija (*Recueil*, 305. lpp., 14. punkts), 1996. gada 2. jūlija spriedums lietā C-473/93 Komisija/Luksemburga (*Recueil*, I-3207. lpp., 20. punkts), 1999. gada 28. oktobra spriedums lietā C-328/96 Komisija/Austrija (*Recueil*, I-7479. lpp., 34. un 51. punkts) un 2001. gada 13. decembra spriedums lietā C-1/00 Komisija/Francija (*Recueil*, I-9989. lpp., 64. un 65. punkts).

pienākumu neizpildi sasniedzamo mērķi, proti, izbeigt pienākumu neizpildi, un, otrkārt, ar prasību nodrošināt attiecīgajai dalībvalstij iespēju efektīvi izmantot savas tiesības uz aizstāvību. Šim pašam mērķim nodrošināt tiesības uz aizstāvību Tiesa, kā tas būs redzams turpinājumā, sev ir paredzējusi tiesības izvērtēt pārmērīgi ilgo pirmstiesas procedūru.

75. Visbeidzot, jānorāda, ka, lai gan patiešām Kopienu tiesas vispārīgā veidā ir izslēgušas iespēju ar judikatūras palīdzību ieviest noilguma termiņus, pamatojoties uz apsvērumu, ka "tā [noilguma] funkcijas nodrošināšanai iepriekš ir jānosaka noilguma termiņš" un ka "šī termiņa noteikšanas un piemērošanas kārtība ir Kopienu likumdevēja kompetencē" [51], tomēr likumiski nenoteikts noilguma termiņš nav kavējis Eiropas Kopienu Tiesu un Pirmās instances tiesu Komisijas pienākumu rīkoties saprātīgā termiņā un nekavēties nenoteiktu laiku īstenot savas pilnvaras pamatot ar tiesiskās paļāvības principu [52].

76. Pamatojoties uz šādiem apsvērumiem, uzskatu, ka EKL 226. pantā minētās procedūras raksturojošie elementi nav pretrunā ar apgalvojumu, ka Komisijai arī šī procesa ietvaros sava darbība jāveic saskaņā ar pienākumu ievērot saprātīgu termiņu.

77. Turklāt jānorāda, ka arī prasība kontrolēt — pat ja tā attiecas tikai uz Komisijas rīcības brīvības, kas tai ir piešķirta pienākumu neizpildes procedūras ietvaros, īpašajiem noteikumiem, proti, saistībā ar laika ierobežojumiem šo pilnvaru īstenošanai, kopā ar apstiprinājumu par Komisijas rīcības brīvību principā izriet no Tiesas judikatūras, kas iepriekš minēta 65.–67. punktā.

78. Piemēram, spriedumā lietā Komisija/Francija, kas iepriekš minēts 65. punktā, Tiesa, atbildot uz atbildētājas Francijas valdības sūdzību par to, ka Komisija ir pārāk vēlu aizsākusi EAEK līguma 141. pantā paredzēto procedūru, neskatoties uz to, ka tā par iespējamo pārkāpumu zināja jau 1965. gadā, pēc tam, kad tā precizēja, ka Komisijai, pamatojoties uz attiecīgo pantu, darbības bija jāveic iepriekš noteiktajā laikā, atzīmēja, ka attiecīgais pārkāpums pilnībā tika konstatēts tikai 1968. gadā, kas nemaz nav tik sen, un ka Komisija 1969. gadā jau veica noteiktus sagatavošanas darbus, lai uzsāktu šo procedūru [53].

51 — Skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Geigy*/Komisija, 21. punkts, un spriedumu apvienotajās lietās *Falck* un *Acciaierie di Bolzano*/Komisija, 139. punkts, abi iepriekš minēti 47. zemsvītras piezīmē.

52 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *Lorenz*, iepriekš minēts 42. zemsvītras piezīmē, 4. punkts; spriedumus lietā *Geigy*/Komisija, 21. punkts, un apvienotajās lietās *Falck* un *Acciaierie di Bolzano*/Komisija, 140. punkts, abi iepriekš minēti 47. zemsvītras piezīmē, un Pirmās instances tiesas 1990. gada 13. marta spriedumu apvienotajās lietās T-34/89 un T-67/89 *Costacurta*/Komisija (*Recueil*, II-93. lpp., 48. punkts) un 1994. gada 10. februāra spriedumu lietā T-107/92 *White*/Komisija (*RecueilFP*, I-A-41. lpp., 46. punkts).

53 — Sprieduma 7. un 8. punkts.

79. Iespēju kontrolēt Komisijas rīcības brīvību tieši atzinis ģenerāladvokāts Rēmers [*Roemer*] [54], kurš savos secinājumos iepriekš minētajā lietā norādījis, ka šajā gadījumā dažādi apsvērumi lika Komisijai atturēties no ātrākas pienākumu neizpildes procedūras aizsākšanas, un secinājis, ka, ņemot vērā šos apstākļus, ir jāpiekrīt, ka Komisija ir "atbilstīgi izpildījusi savas kompetences", un apgalvojums, ka ir iestājies "prettiesisks noilgums", ir noraidāms [55].

80. Vajadzība katrā atsevišķā gadījumā attaisnot Komisijas darbības laiku, pamatojoties ne vien tikai uz principa apstiprinājumiem, ir skaidri redzama spriedumos, kas tika pieņemti lietā Komisija/Beļģija, iepriekš minēts 66. punktā, un spriedumā lietā Komisija/Nīderlande, iepriekš minēts 67. punktā.

81. Pirmajā lietā Tiesa, noraidot Beļģijas valdības argumentu par to, ka Komisijai šajā lietā bija jāievēro saprātīgs termiņš, apstiprināja, ka Komisijai ir rīcības brīvība lemt par to, kad aizsākt procedūru atbilstoši EKL 226. pantam, un norādīja, ka [Komisija], "izmantojot savu rīcības brīvību, kura tai piešķirta ar EKL [226.] pantu, nolēma atlikt Beļģijas strīdīgo pasākumu atbilstības pārbaudi līdz brīdim, kad direktīva stāsies spēkā visās dalībvalstīs", un ka šādā veidā "Komisija īstenoja savu diskrecionāro varu ar Līgumu saderīgā veidā".

82. Otrajā lietā Tiesa precizēja, ka tiktāl, ciktāl "Komisija nolēma nogaidīt ar prasības pieteikuma iesniegšanu, līdz Tiesa pieņems 1987. gada 15. janvāra spriedumu lietā *Krohn*, kā arī Nīderlandes valdības reakciju uz šo spriedumu", tā "atbilstīgā veidā īstenoja savu rīcības brīvību, kas tai piešķirta atbilstoši [EKL 226.] pantam" [56].

83. Visbeidzot, īpaši attiecībā uz pirmstiesas procedūras ilgumu tāpat jānorāda, ka Tiesa ir precizējusi, ka pārāk ilgas pirmstiesas procedūras dēļ prasība saistībā ar valsts pienākumu neizpildi var būt nepieņemama, skaidri norādot, ka "to var atzīt tikai tādos gadīju-

54 — Ģenerāladvokāts Rēmers pēc tam, kad EAEK līguma 141. pantā paredzēto pienākumu neizpildes procedūru definēja kā "pēdējo iespēju", kas dota Komisijai, lai tā varētu izbeigt dalībvalsts rīcību, kuru tā uzskata par nesaderīgu ar Kopienu tiesībām, norādīja, ka vajadzība saglabāt šīs procedūras efektivitāti, kā arī apgalvojums, ka šīs procedūras izmantošana noteikti ietekmē attiecīgās dalībvalsts prestižu, neskatoties uz pārkāpuma atzīšanas objektīvo raksturu, ir vērsta par labu tam, lai neiestātos automātiskas darbības un tiktu atzīta Komisijas rīcības brīvība gan attiecībā uz iespēju vērsties pret dalībvalsti, izmantojot pārkāpumu procedūru, gan attiecībā uz to, kurā brīdī ir jāuzsāk šāda darbība.

55 — Ģenerāladvokāts Rēmers īpaši norādījis uz vēlmi sākotnēji sasniegt vienošanos sarunu rezultātā, uz pārkāpuma sākotnējām ierobežotām sekām, uz vajadzību, uzsākot procedūru, nepadziļināt krīzi, ar kuru Kopiena saskārās 1965. gadā, un, visbeidzot, uz apstākli, ka attiecīgajā nozarē bija plānots pieņemt jaunus noteikumus.

56 — Sprieduma 15. punkts.

mos, kad Komisijas rīcības dēļ tās argumentus [uz kuriem pamatojusies atbildētāja dalībvalsts] ir bijis grūti atspēkot, tādējādi neievērojot [dalībvalsts] tiesības uz aizstāvēšanos" [57].

84. Šajā stadijā — lai arī tas izriet no iepriekš minēto apsvērumu kopuma, ir jāprecizē, ka saprātīgu termiņu ievērošanas prasība tiek izvirzīta ne tikai kā EKL 226. pantā paredzētās pirmstiesas procedūra ilguma legalitātes parametrs, bet arī kā kavēklis novēlotai Komisijas rīcības brīvības, kas tai piešķirta saskaņā ar šo tiesību normu, izpausmei. Citiem vārdiem, Komisijas pienākums ievērot saprātīgu termiņu, no vienas puses, nozīmē, ka tā nevar atlikt to tiesību īstenošanu, kas tai piešķirtas ar EKL 226. pantu, uz nenoteiktu laiku pēc tam, kad tā ir uzzinājusi par iespējamo pienākumu neizpildi, un, no otras puses, to, ka, tiklīdz ir beigusies pirmstiesas procedūra saskaņā ar šo tiesību normu, tai ir jānodrošina, lai termiņi būtu saprātīgi.

85. Skaidrs, ka konkrēta termiņa kavējuma saprātīguma izvērtēšana atšķiras atkarībā no tā, vai tas attiecas uz laika periodu pirms procedūras aizsākšanas un argumentēta paziņojuma nosūtīšanas, vai arī tas attiecas uz šīs procedūras ilgumu.

86. Pirmajā gadījumā jāņem vērā apstāklis, ka parasti Komisija ar attiecīgo dalībvalsti sazinās neformāli, lai iegūtu informāciju, kas ir vajadzīga faktisko apstākļu un juridiskās informācijas noskaidrošanai, kā arī, lai rastos sākotnējais viedoklis par Kopienu tiesību pārkāpuma esamību un tā apmēru un par darbībām, kuras ir jāveic, lai to pārtrauktu, tostarp attiecīgajā gadījumā piemērojot formālo procedūru atbilstoši EKL 226. pantam. Šajā pirmajā stadijā, attiecībā uz kuru ir jāņem vērā plašā rīcības brīvība, kas Komisijai ir piešķirta, īstenojot pilnvaras, kuras tai paredzētas atbilstoši EKL 211. un 226. pantam, tai ir jādod pietiekošs laiks, lai tā varētu pārbaudīt, vai pastāv iespēja rast risinājumu pārrunu gaitā, un lai tā ar šādu mērķi varētu risināt sarunas ar attiecīgo dalībvalsti. Turklāt Komisijai jāatrodas tādā situācijā, lai tā varētu rīkoties atbilstoši savu darbību prioritārai kārtībai, ievērojot pārkāpumu raksturu un smaguma pakāpi, kā arī tā radīto seku apmēru. Ņemot vērā šos mērķus, ir pamatota elastīgu kritēriju piemērošana, veicot šāda perioda saprātīguma izvērtējumu.

87. Savukārt brīdī, kad tiek nosūtīts argumentēts atzinums, Komisijas rīcībā ir visa

57 — Skat. Tiesas 2005. gada 12. maija spriedumu lietā C-287/03 Komisija/Beļģija (Krājums, I-3761. lpp., 14. punkts) un 2005. gada 8. decembra spriedumu lietā C-33/04 Komisija/Luksemburga (Krājums, I-10629. lpp., 76. punkts). Skat. tādā pašā formulējumā Tiesas 1999. gada 21. janvāra spriedumu lietā C-207/97 Komisija/Beļģija (*Recueil*, I-275. lpp., 25. punkts).

informācija, kas ir vajadzīga, lai izvērtētu attiecīgās dalībvalsts rīcību. Lēmuma nosūtīt dalībvalstij argumentētu atzinumu pamatā ir pieņēmums, ka Komisija šādu rīcību uzskata par prettiesisku un, lai izbeigtu šādu pārkāpumu, tā uzskata par atbilstīgu piemērot EKL 226. pantā paredzēto tiesību instrumentu. Līdz ar to kritērijiem, pamatojoties uz kuriem, tiek izvērtēts, vai saprātīgs ir laika termiņš, kurā tiek pieņemti dažādi tiesību akti, kas ir daļa no procedūras līdz pat — vajadzības gadījumā — lēmumam par vēršanos Tiesā, ir jābūt daudz stingrākiem.

88. Tā kā ir noskaidrots, ka arī pienākumu neizpildes procedūrās Komisijai ir jāievēro saprātīgs termiņš, tostarp, ka Komisija ierobežoti var kavēties ar tai piešķirto pilnvaru īstenošanu un ka tas ir veids, lai varētu pārbaudīt procedūras ilguma likumību, ir jāvērtē sekas, kuras izriet no iespējamās šī pienākuma neievērošanas.

c) Sekas, kas iestājas, neievērojot saprātīgu termiņu procedūrās, piemērojot EKL 226. pantu

89. Ņemot vērā, ka EKL 226. pantā ir paredzēts tiesību instruments, kura mērķis ir uz tiesas nolēmuma pamata atzīt Kopienu tiesību pārkāpumu, manuprāt, principā nav iespējams, ka Komisijas neattaisnota kavēšanās aizsākt procedūru pēc tam, kad tā ir atklājusi strīdīgo pienākuma neizpildi, vai arī ka šīs procedūras nesaprātīgs ilgums, tiklīdz tas ir uzsācies, varētu būt pamats sekām, kuru rezultātā Komisija varētu zaudēt tiesības vērsties Tiesā šī atzinuma gūšanai [58].

90. Tomēr *a priori* šādas sekas nevar izslēgt tad, kad Komisijas novēlotā rīcība vai nesamērīgi ilga procedūra varētu radīt neatgriezeniskas sekas uz attiecīgās dalībvalsts tiesībām uz aizstāvību. Manuprāt, šāds secinājums loģiskā veidā izriet no secinājuma, ka Komisijas darbība un tiesības uz aizstāvēšanos īstenošana viena otru savstarpēji ietekmē, kā arī no judikatūras, kurā, pamatojoties uz šo secinājumu, tiek pieņemts, ka prasība saskaņā ar EKL 226. pantu nav pieņemama, ja pārmērīgi ilga procedūra ir ietekmējusi atbildētājas dalībvalsts tiesību uz aizstāvēšanos īstenošanu [59]. Ja, aizsākot jaunu procedūru, šo trūkumu nevar novērst, tad Komisija var faktiski zaudēt iespēju vērsties Tiesā, lai gūtu atzinumu par pienākumu neizpildi.

58 — Atšķirīgu secinājumu varētu izdarīt EK līguma 228. pantā minētās procedūras gadījumā.

59 — Skat. iepriekš 83. punktu.

91. Principā tas, ka Komisija nezaudē savas tiesības novēlotas darbības vai pārmērīgi ilgās procedūras dēļ, ir vēl jo vairāk attaisnojams, ņemot vērā, ka tiesvedība saskaņā ar EKL 226. pantu sevī ietver vienkāršu konstatējumu.

92. Tomēr ir jāatgādina, ka šīs tiesvedības ietvaros Tiesas kompetencē neietilpst noteikt dalībvalstij, kura nav izpildījusi savus pienākumus, izbeigt pārkāpumu, šai dalībvalstij tomēr ir jānodrošina sprieduma izpilde un jāpieņem visi pasākumi, kas vajadzīgi, lai izbeigtu pienākumu neizpildi un no jauna radītu tādu situāciju, kas atbilstu tām Kopienu tiesību normām, kuras iepriekš netika ievērotas.

93. Tomēr nevar izslēgt, ka īpašos gadījumos laika ritējums un Komisijas bezdarbība var būt pamats ierobežot Komisijas pilnvaras panākt, lai attiecīgā dalībvalsts pieņemtu pasākumus, kas ir vajadzīgi, lai izbeigtu pārkāpumu, pat ja tajā pašā laikā principā tās tiesības vērsties Tiesā, lai iegūtu nolēmumu, ar kuru tiek atzīta pienākumu neizpilde, netiek skartas.

94. Šādi apstākļi pastāvēja spriedumā lietā Komisija/Īrija [60]. Komisija pret Īriju bija uzsākusi divas atsevišķas tiesvedības saistībā ar pienākumu neizpildi, pirmā lieta attiecās uz Sesto Pievienotās vērtības nodokļa direktīvas neievērošanu, jo Īrija nebija iekasējusi ceļu nodevu par tiltiem un ceļiem, bet otrā lieta attiecās uz pienākumu neievērošanu, kas Īrijai ir noteikti atbilstoši tiesiskajam regulējumam par Kopienu pašu resursu sistēmu, jo tā nedeva Komisijai pieeju pašu resursiem, ko veido pievienotās vērtības nodokļi, kuru kopējā summa bija vienlīdzīga nodoklim un kura bija jāiekasē par iepriekš minētajiem ceļiem, pievienojot kavējuma procentus.

95. Tiesa pēc tam, kad tā konstatēja, ka ceļu nodokļa neiekasēšana ir uzskatāma par pievienotās vērtības nodokļa tiesiskā regulējuma pārkāpumu, izvērtēja sekas, kas iestājās Komisijas pārmērīgi ilgās bezdarbības rezultātā (vairāk nekā septiņus gadus no argumentētā paziņojuma nosūtīšanas un tiesvedības uzsākšanas), un Īrijas pienākumu pēc tam veikt maksājumus, kuri tai bija jāmaksā, pamatojoties uz tiesisko regulējumu par Kopienas pašu resursiem. Sprieduma 71. punktā Tiesa apstiprināja, ka, "pat ja ierobežots laika periods, kurā ir jāatgūst PVN, nav paredzēts ne sestajā direktīvā, ne tiesiskajā regulējumā attiecībā uz Kopienas pašu resursiem, ar tiesiskās drošības pamatprasību būtu pretrunā tas, ka Komisija pienākumu neizpildes procedūras, kuras mērķis ir pašu resursu pārskaitīšana *a posteriori*, ietvaros neierobežoti kavētos pieņemt lēmumu aizsākt tiesvedību". Tādā pašā veidā, piemērojot Padomes 1989. gada 29. maija Regulas (EEK, *Euratom*) Nr. 1553/89 par galīgajiem vienotajiem pasākumiem, lai iekasētu pašu resursus, ko

60 — Tiesas 2000. gada 12. septembra spriedums lietā C-358/97 (*Recueil*, I-6301. lpp.).

veido pievienotās vērtības nodokļi, 9. panta 2. punktu, ar kuru aizliedz veikt korekcijas, kuras dalībvalstis ir iesniegušas, norādot uz pašu resursiem, ko veido pievienotās vērtības nodokļi, ja ir pagājuši četri finanšu gadi, Tiesa nolēma, ka Komisijai nebija tiesību pieprasīt maksājumu samaksu *a posteriori* par summām, kuras Īrija bija parādā par finanšu gadiem pirms 1994. gada.

96. Gadījumā, ja saprātīga termiņa neievērošana principā nevar liegt Komisijai tiesības izmeklēt dalībvalstij piedēvējamo pienākumu neizpildi un šī iemesla dēļ uzsākt tiesvedību, Tiesa ir nospriedusi [61], ka īpaši attiecībā uz pirmstiesas procedūras ilgumu, pārmērīgs ilgums ir uzskatāms par procedūras pārkāpumu, tādējādi radot pamatu prasības nepieņemamībai [62]. Tomēr, neskatoties uz to, Tiesa norādīja, ka šāda iespēja ir tikai tādā gadījumā, ja procedūras pārmērīgi ilgā gaita ir skārusi atbildētājas dalībvalsts tiesības uz aizstāvību.

97. Līdz ar to ir pamatoti jautāt, vai neatkarīgi no jebkāda attiecīgās dalībvalsts tiesību uz aizsardzību iespējamā pārkāpuma prasība ir uzskatāma par nepieņemamu, īpaši tādos gadījumos, kuros Komisija pēc tam, kad ir izbeidzies laika periods, kurā dalībvalstij bija jānodrošina atbilstība argumentētajam atzinumam, nevēršas Tiesā saprātīgā termiņā, kurā tiek izvērtēti visi lietas īpašie apstākļi un Komisijas sniegtie paskaidrojumi, kā arī plašā Komisijas rīcības brīvība, kas tai piešķirta saskaņā ar EKL 211. un 226. pantu.

98. Pat ja šāds risinājums liekas esam pārāk formāls, tas atbilst prasībai par iespējamā sprieduma, ar kuru tiks atzīta pienākumu neizpilde, lietderību, izvairoties no tā, ka Tiesai, kurai saskaņā ar pastāvīgo judikatūru esošā situācija ir jāizvērtē atbilstoši argumentētajā atzinumā minētajam termiņam [63], nav jālemj saistībā ar tiesisko un faktisko apstākļu kopumu, kas vairs nav aktuāli, jo tie ir laika gaitā ir mainījušies.

99. Šajā sakarā ir jāatgādina, ka pirmstiesas procedūras mērķis ir ne tikai attiecīgajai dalībvalstij dot iespēju aizstāvēties, lai atspēkotu iebildumus, kurus pret to ir izvirzījusi Komisija, bet arī, kā Tiesa uz to ir norādījusi vairākos gadījumos, ieskicēt nākotnē pare-

61 — Skat. iepriekš 83. punktu.

62 — Tādējādi atstājot neskartu iespēju atkārtoti celt prasību, ja minētais trūkums tiktu novērsts.

63 — Kā tas tiks norādīts, atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai Tiesa, pieņemot lēmumu EKL 226. panta ietvaros, nevar ņemt vērā notikumus, kas notikuši starp brīdi, kad tika pieņemts argumentētais atzinums, un brīdi, kad tika uzsākta tiesvedība, bet tai ir jāizvērtē tikai tie apstākļi, kas pastāvēja brīdī, kad beidzās argumentētajā atzinumā norādītais termiņš.

dzamās prāvas Kopienu tiesā priekšmetu. Tādējādi, Tiesas vārdiem runājot, pirmstiesas procedūras "likumība ir būtiska EK līgumā noteikta garantija ne tikai, lai aizsargātu attiecīgās dalībvalsts tiesības, bet vienlīdz, lai nodrošinātu, ka iespējamās tiesas prāvas priekšmets ir skaidri definēts" [64].

100. Ja atlikušajā laika periodā starp argumentētajā atzinumā noteiktā termiņa beigām un prasības celšanu ir izmainījušies tiesiskie, kā arī faktiskie apstākļi, kas izklāstīti argumentētajā atzinumā, kā rezultātā būtībā nebūtu nozīmes Tiesai taisīt spriedumu, kurā šīs izmaiņas nav tikušas ņemtas vērā, varētu rasties jautājums, vai Tiesa, ņemot vērā apstākļu izmaiņas un iespējami nepamatoto Komisijas bezdarbību, tādējādi tai pārsniedzot saprātīgu termiņu, prasību nevar noraidīt kā nepieņemamu.

101. Šādos apstākļos, Komisijai, lai tā varētu no jauna vērsties Tiesā, būtu jāpieņem jauns argumentēts atzinums. Šāds pienākums izskatās atbilstošs mērķim pienācīgi nodrošināt aizsākt procedūras atbilstoši 226. pantam tiesas stadiju un garantēt iespējamā Tiesas pienākuma neizpildes konstatējošā sprieduma aktualitāti un lietderīgumu.

102. Tiesa jau ir atzinusi, ka sliecas piekrist šeit pārstāvētajam viedoklim. Tiesas spriedumā lietā Komisija/Francija, iepriekš minēts 64. zemsvītras piezīmē, Komisija uzsāka tiesvedību pret Franciju atbilstoši EKL 226. pantam divarpus gadus pēc tam, kad bija beidzies argumentētajā atzinumā norādītais termiņš. Francija šajā laika periodā īstenoja vairākus "būtiskus pasākumus attiecīgajā nozarē" [65]. Strīds starp lietas dalībniecēm tiesvedībā galvenokārt bija koncentrēts uz šo pasākumu apmēru un uz to, vai šie pasākumi ir piemērojami, lai ieviestu direktīvu, kuru atbilstoši apgalvojumiem Francijas valdība bija neatbilstīgi transponējusi valsts tiesībās. Tiesa pēc tam, kad tā norādīja, ka atbilstoši pastāvīgajai judikatūrai šāds strīds acīmredzami nevar tikts ņemts vērā tiesvedības ietvaros, norādīja: "kad atbilstošās tiesību valsts normas ir būtiski grozītas laika posmā starp argumentētajā atzinumā prasību izpildei noteiktā termiņa beigām un prasības celšanu saistībā ar pienākumu neizpildi, šādas attīstības rezultātā Tiesas pasludināmajam spriedumam var zust ievērojama tā

64 — Skat. Tiesas 1995. gada 11. jūlija rīkojumu lietā C-266/94 Komisija/Spānija (*Recueil*, I-1975. lpp., 17. punkts) un 2003. gada 10. aprīļa spriedumu lietā C-392/99 Komisija/Portugāle (*Recueil*, I-3373. lpp., 133. punkts), kā arī 2004. gada 9. decembra spriedumu lietā C-177/03 Komisija/Francija (Krājums, I-1167. lpp., 20. punkts).

65 — Sprieduma 18. punkts.

lietderīguma daļa. Šādā gadījumā būtu bijis vēlams, lai Komisija neceltu prasību, bet izdotu jaunu argumentēto atzinumu, kurā precizētu iebildumus, ko tā plāno saglabāt jauno apstākļu kontekstā" [66]. Tomēr Tiesa uzskatīja, ka lietas apstākļi nepamato to, lai prasību noraidītu kā par nepieņemamu [67].

103. Tāpat jānorāda, ka Komisijas pienākums, ja vien prasība netiek noraidīta kā nepieņemama, saprātīgā termiņā pēc tam, kad ir beidzies termiņš, kurā dalībvalstij bija jānodrošina argumentētā atzinuma izpilde, vērsties Tiesā nekādā veidā neietekmē rīcības brīvību, kas tai piešķirta saskaņā ar EKL 226. pantu, bet ir tikai nosacījums, lai šī brīvība tiktu izmantota pareizi.

104. Šajā sakarā Komisijai vienmēr, kad tā uzskata par vajadzīgu aizsākt jaunu tiesvedību, ir jāizdod jauns argumentēts atzinums. Brīdī, kad Komisija lems par to, vai atkārtoti ir jāuzsāk jauna pirmstiesas procedūra, tai no jauna ir jāizvērtē šādas darbības lietderīgums un attiecīgi jāpārformulē iepriekš pret attiecīgo dalībvalsti izvirzītie iebildumi, tādējādi ņemot vērā apstākļu maiņu.

105. Turpinājumā izskatīšu Nīderlandes valdības izvirzītos iebildumus šajā lietā.

d) Par iebildumu attiecībā uz apgalvoto Komisijas novēloto rīcību

106. No iepriekš minētajiem apsvērumiem, pirmkārt, attiecībā uz iebildumu saistībā ar Komisijas novēlotu rīcību var secināt, ka, pat ja minētais pamats ir vietā, šajā gadījumā — atšķirībā no Nīderlandes valdības apgalvojumiem — to nevar uzskatīt par tādu, kas ietekmētu Komisijas tiesības vērsties Tiesā, lai gūtu apstiprinājumu saistībā ar apgalvoto pienākumu neizpildi.

107. Ja Komisijai šajā gadījumā būtu liegta iespēja veikt darbības, kas vērstas uz to, lai gūtu apstiprinājumu par Nīderlandes pienākumu neizpildi, kas tai uzlikti ar Kopienu un dalībvalstu kompetenču sadales jomā saistībā ar starptautisko nolīgumu gaisa satiksmes nozarē noslēgšanu un piemērošanu, kā tas ir noteikts Tiesas 2002. gada 5. novembra

66 — Sprieduma 21. punkts.
67 — Sprieduma 22. punkts.

spriedumos, tikai Nīderlandei atļaujot nepamatoti paturēt spēkā starptautiskās saistības, neievērojot šo kompetenču sadali, tādējādi šai dalībvalstij, salīdzinot ar citām dalībvalstīm, nepamatoti tiktu radīta privileģēta situācija, kavējot vienveidīgu principu, kas iedibināti iepriekš minētajos Tiesas spriedumos, piemērošanu.

108. Kā minēts iepriekš, Komisijas tiesības varētu zust, ja tiktu atzīts, ka ir iestājies noilgums — pieņemot, ka tas ir nepamatots —, kuru ir pieļāvusi Komisija, uzsākot procedūru atbilstoši EKL 226. pantam, tādējādi neatgriezeniski ietekmējot dalībvalsts tiesības uz aizstāvību, kura ir atbildētāja šādā procesā. Tomēr šajā gadījumā Nīderlandes valdība nav tieši apgalvojusi, ka nav ievērotas tās tiesības uz aizstāvību, un, pat ja no valsts iesniegtajiem apsvērumiem netieši varētu secināt šādu apgalvojumu, nav nekādu pierādījumu par to, ka šāda pienākumu neizpilde pastāv.

109. Attiecībā uz jautājumu, vai iespējamais iebildums par Komisijai piedēvējamu neattaisnotu kavēšanos, lai uzsāktu EKL 226. pantā paredzēto procedūru, būtu atzīstams — ja prasība tiktu apmierināta — par tādu, kam ir nozīme attiecībā uz tāda izrietošā pienākuma apjomu, kas Nīderlandei izriet no vajadzības izpildīt Tiesas spriedumu, ar kuru ir atzīta pienākumu neizpilde [68], vispirms jānorāda, ka šāds pienākums sevī ietver pienākumu nākotnē atcelt starptautiskās saistības. Tomēr, ņemot vērā iepriekš minētā pienākuma raksturu, nevar uzskatīt, ka pagājušais laiks var grozīt tā apmērus.

110. Nīderlande arī uzsver, ka, ņemot vērā Kopienas ārējo kompetenci gaisa satiksmes nozarē, kura tika atzīta Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumos, un ņemot vērā pēc šiem spriedumiem novērojamo tiesiskā regulējuma attīstību, tai vairs nav tiesību risināt sarunas ar Amerikas Savienotajām Valstīm, lai grozītu strīdīgā nolīguma noteikumus, kurus Tiesa varētu uzskatīt par prettiesiskiem. Tādējādi, pēc Nīderlandes domām, Komisijas novēlotā prasības celšana pret dalībvalsti radītu situāciju, kurā tā prasības apmierināšanas gadījumā nevarētu nodrošināt iespējamā sprieduma izpildi.

111. Manuprāt, šāds arguments nav pārliecinošs. Faktiski, kā uz to norāda Komisija, strīdīgajā nolīgumā līgumslēdzējām pusēm ir paredzēta iespēja to denonsēt. Līdz ar to

68 — Skat. apsvērumus, kas tika izvirzīti iepriekš 94. punktā minētajā spriedumā lietā Komisija/Īrija.

Nīderlandes rīcībā pretēji tās apgalvojumiem ir juridisks līdzeklis, kas tai dod iespēju izpildīt tai nelabvēlīgu Tiesas spriedumu.

112. Attiecībā uz Nīderlandes argumentu, kuru atbalsta Francijas valdība, kas iestājusies lietā, saskaņā ar kuru strīdīgā nolīguma denonsēšana radītu juridiskas nepilnības attiecībās ar Amerikas Savienotajām Valstīm gaisa satiksmes nozarē, kaitējot attiecīgajiem vietējiem uzņēmējiem, pietiek vien norādīt, ka pēc tam, kad Tiesa pieņēma 2002. gada 5. novembra spriedumus, dalībvalstu gaisa pārvadātājiem, pret kuriem Komisija vērsās pirms deviņiem gadiem, tika radītas tādas pašas negatīvas sekas. Šajā sakarā, manuprāt, pagājušais laiks bija drīzāk labvēlīgs nekā nelabvēlīgs Nīderlandes gaisa pārvadātājiem.

113. Turklāt jānorāda, ka iepriekšējā punktā minētie Nīderlandes un Francijas argumenti ir nepārprotami vērsti uz to, lai izceltu jautājumu, kurš no iesaistīto Kopienu pārvadātāju viedokļa ir izšķirošs attiecībā uz to, ar kādiem pasākumiem dalībvalstīm, kuras ar Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumiem tika atzītas par atbildīgām Kopienu tiesību pārkāpumos, un gadījumā, ja spriedums šajā lietā izrādītos nelabvēlīgs, arī Nīderlandei, ir jāīsteno šajos spriedumos minētie principi. Šajā sakarā var saprast, kādēļ pret risinājumu, ko Komisija piedāvāja iepriekš minētajos 2002. gada 25. novembra, 2004. gada 30. jūlija un 2005. gada 10. marta paziņojumos, saskaņā ar kuriem vienīgais risinājums ir denonsēt starptautiskos nolīgumus, kuros ir ietverti prettiesiski noteikumi, bet atkārtota vienošanās par tiem valsts līmenī nav iespējama Kopienu ekskluzīvo kompetenču dēļ, vienbalsīgi iestājās visas ieinteresētās dalībvalstis. Faktiski juridiskās nepilnības, kas rastos šī risinājuma rezultātā, kuru pretēji Komisijas apgalvojumam reāli nevarētu novērst, pat uz laiku piemērojot pieklājības principu, var radīt būtiskus finansiālus zaudējumus attiecīgajiem Kopienu pārvadātājiem gan tādēļ, ka tiek zaudētas tiesības veikt pārvadājumus pa noteiktiem gaisa ceļiem uz vai no Amerikas Savienotajām Valstīm, gan arī neskaidrības dēļ par to, cik ilgi šīs tiesības vēl būs spēkā, un, kā uzsvēra Francijas un Nīderlandes valdība, tādēļ, ka tas apdraudētu spēkā esošās alianses starp Kopienu un Amerikas Savienotajām Valstīm (*KLM/NorthWest* un *Skyteam*).

114. Kā jau norādīju iepriekš [69], Tiesai, pasludinot spriedumu saistībā ar prasību atbilstoši EKL 226. pantam, nav jānosaka veids, kādā ieinteresētajām dalībvalstīm ir jāizpilda spriedums, ar kuru tiek atzīta

69 — Skat. iepriekš 92. punktu.

pienākumu neizpilde [70], jo Tiesa var tikai skaidrot šīs pienākumu neizpildes apmērus [71]. Līdz ar to šajā gadījumā [72], ņemot vērā, ka atbildētājai dalībvalstij gadījumā, ja prasība tiks apmierināta, nebūs ne materiāli, ne tiesiski neiespējami nodrošināt Tiesas sprieduma izpildi, tad attiecīgajai dalībvalstij un Komisijai, ievērojot principu, atbilstoši kuram Kopienu iestādēm un dalībvalstīm vienai ar otru ir savstarpēji lojāli jāsadarbojas, jārod risinājums problēmām, kas radušās saistībā ar iespējamo sprieduma, ar kuru tikusi apmierināta šī prasība, izpildi [73].

posmu, kas ir pagājis starp brīdi, kad tika pieņemts argumentētais atzinums, un brīdi, kad tika celta prasība.

116. Tā kā argumentētais atzinums tika pieņemts 2000. gada oktobrī, bet prasība tika celta 2004. gada decembrī, vērā ņemamais periods šīs analīzes veikšanai ir apmēram četri gadi.

e) Iebildums attiecībā uz pārmērīgi ilgo pienākumu neizpildes procedūru

115. Attiecībā uz procesa ilgumu Nīderlande apstrīd Komisijas kavēšanos tikai par laika

117. Šajā sakarā no judikatūras izriet, ka administratīvās procedūras ilguma samērīgums ir jāizvērtē saistībā ar katras lietas attiecīgajiem apstākļiem, it īpaši tās kontekstu, dažādām procesuālām stadijām, ko ievēro Komisija, lietas dalībnieku uzvedību procedūras laikā, lietas sarežģītību, kā arī to, cik lieta ir nozīmīga dažādiem ieinteresētajiem lietas dalībniekiem [74].

118. Neuzskatu, ka šajā lietā varētu apgalvot, ka Komisija gaidīja Tiesas spriedumu prasībās, kas tika celtas 1998. gadā, kurās būtībā bija tāds pats prasības priekšmets kā šajā lietā.

70 — Iespējamās Komisijas un attiecīgās dalībvalsts viedokļa atšķirības saistībā ar pasākumiem, kuri ir vajadzīgi, lai pareizi transponētu Tiesas spriedumu, varētu tikt ņemtas vērā EK līguma 228. panta procedūras ietvaros.

71 — Skat. iepriekš 94. punktā minēto spriedumu lietā Komisija/Īrija.

72 — Šī lieta atšķiras no lietām, kurās Tiesa pieņēma 1999. gada 14. septembra spriedumu lietā C-170/98 Komisija/Beļģija (*Recueil*, I-5493. lpp.) un 2000. gada 4. jūlija spriedumu lietā C-62/98 Komisija/Portugāle (*Recueil*, I-5171. lpp.), kurās Komisija, savos prasību pieteikumos izvirzīdama iebildumus par to, ka attiecīgie nolīgumi neesot denonsēti, vērsās Tiesā saistībā ar jautājumu par atbildētājām dalībvalstīm piemītoša pienākuma esamību šajā sakarā.

73 — Ja Tiesa šajā sakarā pieņemtu lēmumu paust viedokli, manuprāt, šajā lietā būtu saprātīgi uzskatīt, ka gadījumā, ja prasība tiek atzīta, nesaderība ar Kopienu tiesībām ietekmē tikai dažus no starptautiskā nolīguma noteikumiem un līdz ar to denonsēšanu var uzskatīt par vajadzīgu tikai tajos gadījumos, kuros nav iespējams izslēgt vai grozīt šos noteikumus. Šajā gadījumā Komisijai būtu jādod attiecīgajai dalībvalstij tiesības risināt atkārtotas sarunas par strīdīgajiem noteikumiem, lai nodrošinātu to saderību ar attiecīgajām Kopienu tiesībām, un tikai tad, ja to nav iespējams izdarīt, ir jādenonsē viss nolīgums.

74 — Skat. iepriekš 58. punktā minēto spriedumu lietā *SCK un FNK*/Komisija, 57. punkts, un pēc analoģijas, ņemot vērā tiesvedības ilgumu, Tiesas 1998. gada 17. decembra spriedumu lietā C-185/95 P *Baustahlgewebe*/Komisija (*Recueil*, I-8417. lpp., 29. punkts).

119. Tomēr Komisija no spriedumu pasludināšanas 2002. gada 5. novembrī nogaidīja vēl divus gadus, pirms tā cēla prasību šajā lietā. Līdz ar to, ņemot vērā visus lietā pastāvošos apstākļus, jāizvērtē, vai šādu laika posmu var uzskatīt par pārmērīgi ilgu.

120. Šajā sakarā, pirmkārt, jānorāda, ka Komisijas 1998. gadā celto prasību, iznākums, kā uz to norāda arī apstāklis, ka Tiesa tās atzina tikai daļēji un ka pirmo reizi tika apspriests jautājums par ārējo kompetenču sadali starp Kopienu un dalībvalstīm gaisa satiksmes nozarē, bija pilnībā neparedzēts. Turklāt, kā minēts iepriekš, 2002. gada 5. novembra spriedumos tika izvirzīts delikāts jautājums par pasākumiem, kuri jāpieņem, lai novērstu juridiskās nepilnības, kas rodas, dalībvalstīm izbeidzot savas starptautiskās saistības Kopienas ārējo kompetenču neievērošanas rezultātā.

121. Šajā sakarā pēc spriedumu pasludināšanas minētajos spriedumos Padomē tika uzsāktas debates par veidiem, kādos var nodrošināt atbilstīgu Tiesas noteikto principu piemērošanu, un debašu rezultātā, kā uz to tika norādīts iepriekš, Padomes 2003. gada 5. un 6. jūnija sanāksmēs tika pieņemts tiesību normu kopums, cita starpā lai Komisijai piešķirtu mandātu risināt sarunas ar Amerikas Savienotajām Valstīm starptautisko gaisa satiksmes nolīgumu jomā.

122. Tāpat jāatgādina, ka divas nedēļas pēc 2002. gada 5. novembra spriedumu pasludināšanas Komisija pieņēma iepriekš minēto 2002. gada 19. novembra paziņojumu, kurā tā pauda nostāju par sekām, kas izriet no šiem spriedumiem attiecībā uz nolīgumiem, kuri tieši tur nebija norādīti, un 2002. gada 25. novembrī tā nosūtīja Nīderlandes valdībai vēstuli, kurā aicināja attiecīgo dalībvalsti denonsēt strīdīgo nolīgumu.

123. Manuprāt, šādos apstākļos nevar kritizēt Komisiju tādēļ, ka tā pirms prasības celšanas šajā lietā nogaidīja politisko debašu rezultātus, kas uzsākās pēc 2002. gada 5. novembra spriedumu pasludināšanas, kā arī to nevar kritizēt tādēļ, ka tā deva Nīderlandei laiku, lai tā nodrošinātu atbilstīgu šo spriedumu izpildi, īpaši, ja ņem vērā, ka atbilstoši Komisijas apgalvojumiem spriedumu izpildes rezultātā noteikti būtu jādenonsē saistības, kuras dalībvalstis ir uzņēmušās ar Savienotajām Valstīm; pasākums, kas, kā uz to vairākkārt norādīja Nīderlandes valdība, var būtiski ietekmēt starptautiskās attiecības starp divām valstīm gaisa satiksmes nozarē un it īpaši ietekmēt Nīderlandes gaisa pārvadātāju intereses.

124. No iepriekš minētā izriet, ka nevar uzskatīt, ka Komisija nav ievērojusi saprātīgu termiņu, ļaujot paiet četriem gadiem pēc tam, kad bija beidzies argumentētajā atzinumā paredzētais termiņš, līdz brīdim, kad tika uzsākta tiesvedība šajā lietā.

B — *Par lietas būtību*

1) Par Kopienas ekskluzīvās ārējās kompetences pārkāpumu

125. Līdz ar to, manuprāt, Nīderlandes iebildums ir noraidāms kā nepamatots.

127. Kā iepriekš minēts 25. punktā, Tiesa 2002. gada 5. novembra spriedumos apstiprināja, ka atbilstoši Regulas Nr. 2409/92 1. panta 3. punktam, kā arī Regulas Nr. 2299/89 1. panta 7. punktam ir ieguvusi ekskluzīvu kompetenci attiecībā pret trešām valstīm uzņemties saistības, kas attiecas, pirmkārt, uz šo pārvadātāju, kuri nav Kopienas rezidenti, brīvību noteikt maksas ierobežojumu un, otrkārt, piedāvātajām vai izmantotajām datorizētajām rezervēšanas sistēmām (turpmāk tekstā — "DRS") Kopienas teritorijā.

3) Secinājumi par pieņemamību

128. Atbilstoši Tiesas apgalvojumiem no brīža, kad stājas spēkā šādi tiesību akti, dalībvalstīm zūd tiesības pašām noslēgt, kā arī atstāt spēkā šāda veida starptautiskās saistības neatkarīgi no attiecīgo nolīgumu atkārtotas apspriešanas.

126. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, uzskatu, ka Nīderlandes valdības izvirzītais iebildums par nepieņemamību ir noraidāms un prasība ir jāatzīst par pieņemamu.

129. Šajā lietā Komisija lūdz Tiesu atzīt, ka starptautiskās saistības, kuras Nīderlande ir uzņēmusies pret Amerikas Savienotajām valstīm attiecībā uz Savienoto Valstu noteikto pārvadātāju piemērotajām gaisa pārvadā-

jumu maksām lidojumiem Kopienas teritorijā un par šīs dalībvalsts teritorijā piedāvātajām vai izmantotajām "DRS", ir pretrunā Kopienas ekskluzīvajai ārējai kompetencei.

130. Līdz ar to ir jāizvērtē, vai Nīderlande 1992. gadā, veicot notu apmaiņu ar Amerikas Savienotajām Valstīm, ir ievērojusi Kopienu ekskluzīvo kompetenci noteikt gaisa pārvadājumu tarifus trešo valstu pārvadājumiem Kopienas teritorijā un piedāvāt vai izmantot DRS Kopienas teritorijā, kā tas ir noteikts Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumos.

a) Par jautājumu, vai jaunais nolīgums ir stājies spēkā

131. Komisija uzskata, ka 1992. gada oktobra notu apmaiņas rezultātā veiktie grozījumi radikāli mainīja 1957. gada nolīguma raksturu, to pārveidojot par jauna tipa "atvērto debesu" nolīgumu. Citiem vārdiem, Komisija uzskata, ka 1992. gada notu apmaiņa ir radījusi jaunu nolīgumu, kas aizstāj 1957. gada nolīgumu.

132. Nīderlandes valdība atbild, ka 1957. gada nolīgumā jau pirms 1992. gada notu apmaiņas bija ietverti būtiskākie "atvērto debesu" tipa nolīguma elementi un ka 1992. gada notu apmaiņa bija pēdējais solis gaisa transporta liberalizācijā starp divām valstīm, kuras 1957. gada nolīgumā grozījumus veica jau 1978. un 1991. gadā. Īpaši 1992. gada notu apmaiņas mērķis bija nodrošināt Nīderlandes pārvadātājiem pilnīgu piekļuvi Savienoto Valstu tirgum, tādējādi par labu Savienoto Valstu pārvadātājiem, novēršot nelīdzsvarotību, kuru bija radījuši 1957. gada nolīguma grozījumi. Šis nolīgums tomēr vēl aizvien ir spēkā, un uz to attiecas EKL 307. panta pirmā daļa, saskaņā ar kuru "šis Līgums neietekmē tiesības un pienākumus, ko uzliek nolīgumi, kurus pirms 1958. gada 1. janvāra un — attiecībā uz kandidātvalstīm — pirms to pievienošanās dienas viena vai vairākas dalībvalstis, no vienas puses, noslēgušas ar vienu vai vairākām trešām valstīm, no otras puses".

133. Neskatoties uz to, ka lietas dalībnieces iesniegušas skopu informāciju, manuprāt, no lietas materiāliem skaidri izriet, ka attiecīgās DRS tiesību normas tika pieņemtas 1991. gadā [75] un tās netika grozītas ar 1992. gada notu apmaiņu.

75 — Skat. 1991. gada 15. novembra Konsultāciju memoranda C pielikumu, kas pievienots prasības pieteikumam.

134. Tāpat par citiem noteikumiem tarifu un maksājumu jomā, ar kuriem abu līgumslēdzējpušu pārvadātājiem ir paredzēta brīvība noteikt pārvadājumu maksas un tarifus un paredzēta "dubultā nepiekrišanas" sistēma, tika panākta vienošanās 1991. gadā [76], savukārt neviens no šiem tiesību noteikumiem nav redzams 1992. gada notu apmaiņā.

135. Turklāt Komisija sava prasības pieteikuma 29. punktā norāda, ka pat tad, ja 1992. gada pārrunu rezultātā tika radikāli grozīts 1957. gada nolīgums, kas tika grozīts iepriekš, tajā nemainīti tika saglabāti noteikumi tarifu un maksājumu, un DRS jomā [77].

136. Šādos apstākļos — tā kā nevar piekrist Komisijas argumentam par to, ka 1992. gada pārrunu rezultātā ar veiktajiem grozījumiem 1957. gada nolīgumā tika radīts jauns nolīgums, jo tas ir pretrunā ar līgumslēdzējpušu pausto gribu, no kuras izriet, ka līgumslēdzējas puses ir gribējušas nevis aizstāt iepriekš noslēgto nolīgumu, bet gan grozīt tajā atsevišķus — pat nozīmīgus — noteikumus, rodas jautājums, vai neatkarīgi no aizstāvībai izvirzītā pamata, kas pamatots ar EKL 307. pantu, šajā lietā ir vērojams īpašs Kopienas ekskluzīvās kompetences pārkāpums, kā to apgalvo Komisija, atsaukdamās uz maksājumu un tarifu noteikumiem, jo šī kompetence, pamatojoties uz Regulas Nr. 2409/92 noteikumiem, radās pēc tam, kad šie tiesību noteikumi tika iekļauti strīdīgajos nolīgumos, kuri, kā minēts iepriekš, attiecās uz 1991. gadu.

137. Neskatoties uz to, neuzskatu par vajadzīgu padziļināti izpētīt šo jautājumu, jo Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumi atļauj izvairīties no grūtībām, kādas rada noteiktu strīdīgu starptautisko saistību uzņemšanās pirms Kopienas ekskluzīvās ārējās kompetences noteikšanas, kura, iespējams, nav ievērota.

138. Šajā sakarā jāatgādina, ka iepriekš minētajos spriedumos Tiesa nolēma, ka Komisijas celtās pamatprasības pamatotības izskatīšanai nav nepieciešams, lai Tiesa paustu nostāju par pušu apspriesto jautājumu attiecībā uz to, vai grozījumu rezultātā iepriekš spēkā esošie nolīgumi tika pārveidoti par jauniem nolīgumiem.

76 — Skat. 1991. gada 15. novembra Konsultāciju memoranda D pielikumu.

77 — No šī viedokļa apskatāmā lieta daudzos aspektos ir salīdzināma ar faktiem, kurus Tiesa izskatīja lietā C-471/98 Komisija/Beļģija. Arī šajā lietā sākotnējais 1946. gada nolīgums starp Beļģiju un Savienotajām valstīm vairākkārt tika grozīts, lai sasniegtu progresīvu gaisa transporta liberalizāciju starp šīm divām valstīm. Ar šādu mērķi 1980. gadā tika noslēgts jauns nolīgums. It īpaši tiktāl, ciktāl tas ir saistoši šajā lietā, noteikumi attiecībā uz brīvību noteikt tarifus Savienoto valstu gaisa pārvadātājiem par gaisa pārvadājumiem Kopienas teritorijā un attiecībā uz DRS tika ieviesti, pirms stājās spēkā Komisijas apstrīdētie 1994. gada nolīgumi. Skat. sprieduma lietā C-471/98 23.–27. punktu.

139. Faktiski atbilstoši Tiesas domām strīdīgie grozījumi bija pamats, lai pilnībā liberalizētu gaisa satiksmi starp Savienotajām Valstīm un ieinteresētajām dalībvalstīm, nodrošinot brīvu piekļuvi visiem ceļiem starp visiem šajās divās valstīs atrodamajiem galamērķiem bez kapacitātes un regularitātes ierobežojumiem un bez ierobežojumiem attiecībā uz starpniekiem vai pirms un aiz galamērķiem esošajām vietām ("behind, between and beyond rights") un attiecībā uz visām vēlamajām lidaparātu kombinācijām ("change of gauge").

140. Tā rezultātā ar apstrīdētajiem grozījumiem tika paredzēta daudz ciešāka sadarbība starp Amerikas Savienotajām Valstīm un ieinteresētajām dalībvalstīm, kas radīja jaunas un nozīmīgas starptautiskās saistības starp šīm dalībvalstīm.

141. Turklāt Tiesa uzskatīja, ka šādi grozījumi apliecina, ka iepriekš pastāvējušie nolīgumi atkārtotās sarunās tika pilnīgi pārveidoti. Arī tad, ja šādos nolīgumos paredzētie noteikumi nebūtu formāli grozīti vai kaut vai tikai minimāli tiktu grozīta to redakcija, saistības, kas izriet no šiem noteikumiem, tik un tā ir jāuzskata par apstiprinātām šajās atkārtotajās sarunās. Tiesa, atsaucoties uz 2000. gada 4. jūlija spriedumu lietā Komisija/Portugāle [78], precizēja, ka šādā "gadījumā dalībvalstij nav atļauts ne vien uzņemties jaunas starptautiskas saistības, bet arī saglabāt spēkā tādas saistības, kas ir pretējas Kopienu tiesībām" [79].

142. Nobeigumā Tiesa uzskatīja, ka iepriekš pastāvējušo nolīgumu strīdīgie grozījumi kopumā ietekmēja to noteikumu apmēru, kuri formāli netika grozīti vai arī tie tika grozīti tikai nedaudz.

143. Tiesa secināja, ka attiecīgie starptautiskie nolīgumi, kurus Komisija ir apšaubījusi savā pamatprasībā, ir jāizvērtē, ņemot vērā Kopienu tiesības, uz kurām Komisija ir norādījusi savas prasības pamatojumā [80].

144. Neuzskatu, ka lietas materiālos ir kaut kādi elementi, kas nesaskanētu ar iepriekš

78 — Spriedumi lietā C-62/98 (*Recueil*, I-5171. lpp.) un lietā C-84/98 (*Recueil*, I-5215. lpp.).

79 — Iepriekš minētais spriedums lietā C-471/98 Komisija/Beļģija, 50. punkts.

80 — Skat. iepriekš minēto spriedumu lietā C-471/98 Komisija/Beļģija, 44.–53. punkts.

izklāstīto pieeju, jo iepriekš 139. punktā minētie apstākļi pastāv arī šajā lietā.

145. Visbeidzot, jānorāda, ka, pamatojoties uz šo pieeju, Nīderlandes valdības arguments, kas pamatots ar EKL 307. panta pirmo daļu, nav atbilstīgs [81].

b) Par apstākli, ka 1992. gada notu apmaiņa notika pirms Regulas Nr. 2409/92 spēkā stāšanās

146. Salīdzinot ar lietas faktiskajiem apstākļiem, kurus Tiesa izskatīja un kuri bija 2002. gada 5. novembra spriedumu pamatā, šajā lietā ir atšķirīga papildu problēma.

147. Gan sarunas starp Nīderlandi un Amerikas Savienotajām Valstīm no 1992. gada 1. līdz 4. septembrim Vašingtonā, gan arī 1992. gada 14. oktobrī notikusī notu apmaiņa, ar kuru tika noteikti šo sarunu rezultāti, norisinājās pirms Regulas Nr. 2409/92 spēkā stāšanās 1993. gada 1. janvārī, lai arī pēc tās pieņemšanas 1992. gada 23. jūlijā.

148. Nīderlandes valdība, ko atbalsta Francijas valdība, pamatojoties uz šādiem apstākļiem, uzskata, ka tā nav pārkāpusi jebkādu Kopienas ekskluzīvo ārējo kompetenci, jo tā radās tikai pēc Kopienu iekšējā tiesiskā regulējuma spēkā stāšanās brīža, kas šajā gadījumā notika pēc strīdīgo starptautisko saistību uzņemšanās.

149. Komisija atbildot atsaucas uz spriedumu, kas tika pieņemts lietā *Inter-Environnement-Wallonie*, kas minēta iepriekš 50. punktā, kurā Tiesa skaidri paskaidroja, ka, kaut arī dalībvalstīm direktīvas transponēšanas pasākumi nav jāpieņem pirms paredzētā termiņa beigām, no EKL 10. panta otrās daļas un EKL 249. panta trešās daļas, ko piemēro kopā ar šo direktīvu, izriet, ka šī termiņa laikā jāatturas pieņemt noteikumus, kas varētu būtiski apdraudēt rezultātu, kādu paredzēts sasniegt ar šo direktīvu [82]. Pēc Komisijas domām, princips, uz kuru Tiesa

81 — Šajā sakarā jānorāda, ka EK līguma 307. panta pirmajā daļā paredzētā aizsardzība attiecībā uz starptautiskiem nolīgumiem, kurus dalībvalstis ir noslēgušas pirms Līguma spēkā stāšanās, neattiecas uz šo nolīgumu grozījumiem, kuri ir veikti pēc Līguma spēkā stāšanās. Šajā sakarā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 69. punkts.

82 — Sprieduma 45. punkts.

norādīja spriedumā lietā *Inter-Environnement-Wallonie*, ir piemērojams arī šajā lietā, kurā strīdīgais nolīgums tika apspriests pēc Regulas Nr. 2409/92 pieņemšanas un laika periodā, pēc kura tai bija jāstājas spēkā.

150. Neuzskatu, ka šajā lietā būtu jālemj par Komisijas argumentu pamatotību, kā arī par to pieņemamību, kuru apstrīd atbildētāja valdība un valdība, kas iestājusies lietā. Tāpat, manuprāt, šī strīda atrisināšanai nav lietderīgi plašāk izvērtēt jautājumu, vai dalībvalsts, nepārkāpjot lojālas sadarbības principu, kas paredzēts EKL 10. pantā, var noslēgt starptautiskus nolīgumus, pārkāpjot Kopienu ekskluzīvo ārējo kompetenci, kuru tā ir ieguvusi Kopienu iekšējā tiesiskā regulējuma pieņemšanas rezultātā, pat ja šis tiesiskais regulējums vēl nebija stājies spēkā un formāli nebija saistošs dalībvalstīm.

151. Patiešām, Komisija savā replikas rakstā ir norādījusi — un to nav apstrīdējusi Nīderlandes valdība —, ka 1992. gada 14. oktobra notu apmaiņu Nīderlandes Parlaments ratificēja 1993. gada 26. aprīlī, proti, pēc 1993. gada 1. janvāra, kad stājās spēkā Regula Nr. 2409/92.

152. Nīderlandes valdība šajā sakarā atbild, ka 1992. gada 14. oktobra notu apmaiņas ratificēšana ir zaudējusi nozīmi, jo šī notu apmaiņa tiek piemērota jau kopš 1992. gada 14. oktobra.

153. Jāatgādina, ka, ja starptautiskais nolīgums, pat ja tas noslēgts tādā vienkāršotā formā kā notu apmaiņa, kā tas īpaši noteikts Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām [83] 13. pantā, ir jāratificē vienai vai vairākām līgumslēdzējām pusēm, tad tas kļūst saistošs brīdī, kad par notikušu ratifikāciju (t.i., apmainoties ratifikācijas dokumentiem) ir savstarpēji paziņots (vai paziņo tikai tās līgumslēdzējas valstis, kurām tas ir jādara). Tātad, tā kā vienotu līgumslēdzēju pušu galīgo gribu apliecina nolīguma spēkā stāšanās brīdis, ja tas ir vajadzīgs vienai vai vairākām līgumslēdzējām pusēm, ir vajadzīga nolīguma iepriekšēja ratificēšana; nolīguma spēkā stāšanās brīdis ir atkarīgs no citu līgumslēdzēju pušu paziņojuma par notikušo ratifikāciju.

154. Tomēr Vīnes konvencijas 25. pantā ir paredzēta iespēja līgumslēdzējām pusēm paredzēt nolīguma piemērošanu pagaidu kārtībā. Šajā pantā īpaši paredzēts, ka "līgums vai līguma daļa tiek piemērota pagaidu

83 — Pieņemta 1969. gada 23. maijā.

kārtībā, līdz līgums stājas spēkā, ja: a) tas paredzēts līgumā; vai b) sarunas risinošās valstis citādā veidā ir par to vienojušās".

155. No lietas materiāliem izriet, ka apstrīdētais nolīgums tika piemērots pagaidu kārtībā, sākot no 1992. gada 14. oktobra notu apmaiņas brīža, līdz Nīderlande nokārtos visas ratifikācijai vajadzīgās formalitātes. Notas, kuru Nīderlandes Ārlietu ministrija 1992. gada 14. oktobrī nosūtīja Amerikas Savienoto Valstu vēstniecībai Hāgā, pēdējā rindkopā, kuras redakcija izvilkuma veidā no *Tractatenblad*, ko atbildētāja valdība ir pievienojusi savam atbildes rakstam, ir šāda:

"I propose that if the foregoing proposal is acceptable to the Government of the United States of America, that this note and your note in reply indicating such acceptance shall constitute an agreement between our two governments, which shall enter into force upon an exchange of diplomatic notes following completion of all necessary internal procedures of the Government of the Kingdom of the Netherlands. Pending entry into force, the terms of this agreement shall be applied provisionally from the date of your note in reply."

156. Savukārt atbildes notas, kuru 1992. gada 14. oktobrī Amerikas Savienoto Valstu vēstniecība Hāgā nosūtīja Nīderlandes Ārlietu ministrijai, pēdējās rindkopas redakcija ir šāda:

"I have the honour to inform Your Excellency, on behalf of the Government of the United States of America, that it accepts the above proposal of the Government of the Kingdom of the Netherlands and to confirm that Your Excellency's note and this reply shall constitute an agreement between our two governments, the terms of which shall be applied provisionally from the date of this note and which shall enter into force upon a subsequent exchange of notes following the completion of all necessary internal procedures of the Government of the Kingdom of the Netherlands."

157. Šādos apstākļos jāuzskata, ka strīdīgais nolīgums radās, proti, paužot abu līgumslēdzēju pušu galīgo gribu, un spēkā stājās tikai pēc diplomātisko notu apmaiņas, pēc tam, kad Nīderlandes Parlaments šo nolīgumu ratificēja 1993. gada 26. aprīlī, un pēc tam, kad 1993. gada 1. janvārī spēkā stājās Regula Nr. 2409/92.

158. No tā izriet, ka dienā, kurā Nīderlandes valdība uzņēmās apstrīdētās, no 1992. gada

14. oktobra notu apmaiņas izrietošās starptautiskās saistības, Regulas Nr. 2409/92 noteikumi, ar kuriem saskaņā ar 2002. gada 5. novembra spriedumiem tika atzīta Kopienas ekskluzīvā ārējā kompetence attiecībā uz maksas noteikšanas brīvību trešo valstu pārvadātājiem gaisa pārvadājumiem lidojumos Kopienas teritorijā, jau bija stājušies spēkā.

159. Nīderlandes valdības arguments, saskaņā ar kuru no Regulas Nr. 2409/92 izrietošā Kopienas ekskluzīvā ārējā kompetence uz šo lietu neattiecas, lai apstrīdētu attiecīgo starptautisko saistību leģitimitāti, nav pamatots, jo izriet no kļūdainas faktu interpretācijas.

160. Visbeidzot, manuprāt, ir jāprecizē, ka piedāvātā analīze, pat ja tā ir pamatota tikai ar Komisijas replikā izvirzīto apstākli, neizriet no pieņēmumiem, kas groza strīda priekšmetu, kā tas izriet no sākotnējā prasības pieteikuma, kā arī nav pamatots ar jauniem apgalvojumiem, kuri tika izvirzīti novēloti, pārkāpjot Tiesas Reglamenta 42. panta 2. punktu. Faktiski Komisija savā sākotnējā prasības pieteikumā lūdz Tiesu atzīt, ka Nīderlande, vienodamās vai paturēdama spēkā strīdīgās saistības, nav izpildījusi pienākumus, kas tai uzlikti saskaņā ar Kopienu tiesībām. Saistību ratifikācijas dienai nozīme iepriekš minētajā analīzē ir piešķirta tikai tādēļ, lai noteiktu, kurā brīdī šīs saistības ir jāuzskata par saistošām atbildētājai dalībvalstij.

161. Pamatojoties uz iepriekš minēto secinājumu kopumu, manuprāt, šajā gadījumā nav grūti atzīt šajā lietā atbildētājai dalībvalstij piedēvēto pienākumu neizpildi attiecībā uz Regulu Nr. 2409/92 un Nr. 2299/89 noteikumiem, ņemot vērā, ko Tiesa jau ir nospriedusi 2002. gada 5. novembra spriedumos.

2) Par EK līguma 52. panta pārkāpumu

162. Kā minēts iepriekš 27. un 28. punktā, Tiesa 2002. gada 5. novembra spriedumos atzina, ka Amerikas Savienotajām Valstīm, paredzot tiesības atsaukt, apturēt vai ierobežot satiksmes tiesības gadījumos, kad dalībvalstu noteiktie gaisa pārvadātāji nepieder Nīderlandei vai tās gaisa pārvadātājiem, šīs

dalībvalstis nav izpildījušas pienākumus, kas tām uzlikti saskaņā ar EK līguma 52. pantu.

163. Iepriekš minētajos spriedumos Tiesa, pirmkārt, precizēja, ka EK līguma 52. pants ir piemērojams gaisa satiksmes nozarē un it īpaši gaisa pārvadājumiem vienā dalībvalstī reģistrētām aviokompānijām, kas sniedz pakalpojumus gaisa pārvadājumos starp šo dalībvalsti un trešo valsti.

164. Tiesa turpinājumā norādīja, ka atbilstoši šai tiesību normai brīvība veikt uzņēmējdarbību ietver tiesības uzsākt un izvērst darbību kā pašnodarbinātām personām, kā arī dibināt un vadīt uzņēmumus, it īpaši sabiedrības EK līguma 58. panta otrās daļas izpratnē (iepriekš — EK līguma 48. panta otrā daļa), ar tādiem pašiem nosacījumiem, kādi saviem pilsoņiem paredzēti tās valsts tiesību aktos, kurā notiek šī uzņēmējdarbība, un ka ar EK līguma 52. un 58. pantu turklāt tiek nodrošināts, ka pret Kopienu pilsoņiem, kas izmanto brīvību veikt uzņēmējdarbību, tāpat kā pret tiem pielīdzināmām sabiedrībām uzņemošā dalībvalsts attiecas tāpat kā pret saviem pilsoņiem.

165. Tāpat Tiesa norādīja, ka strīdīgajos līgumos iekļautās aviokompāniju īpašumtiesību un kontroles klauzulas — kas Savienotajām Valstīm atļauj atteikt vai atsaukt uzņēmējdarbības atļaujas vai tehniskās atļaujas attiecīgajai dalībvalsts noteiktajai aviokompānijai, kur tai vai tās rezidentiem nepieder būtiska šīs kompānijas īpašuma daļa un kontrole — var nelabvēlīgi ietekmēt dalībvalstī reģistrētās aviokompānijas, kurās būtiska īpašumtiesību daļa un kontrole pieder vai nu kādai citai dalībvalstij, kas ir dalībvalsts, kurā tiek veikta uzņēmējdarbība, vai arī tās rezidentiem. Tādējādi šīm aviokompānijām var nepiemērot ar Amerikas Savienotajām Valstīm noslēgto gaisa satiksmes nolīgumu, savukārt tas noteikti jāpiemēro minēto atbildētāju dalībvalstu aviokompānijām.

166. Tiesa tādēļ atzina, ka minētās klauzulas ir pretrunā ar EK līguma 52. pantu, jo ar tām tiek pieļauta diskriminācija starp līgumslēdzēju dalībvalstu aviokompānijām un citu dalībvalstu aviokompānijām, kurām, tās reģistrējot līgumslēdzējā dalībvalstī, tiek liegta iespēja saņemt tādu pašu attieksmi no uzņemošās dalībvalsts [84].

167. Komisija šajā lietā lūdz atzīt, ka Nīderlande ir pieļāvusi tādu pašu pārkāpumu.

84 — Skat., piemēram, iepriekš minēto spriedumu lietā C-476/98 Komisija/Vācija, 144.–156. punkts.

168. No lietas materiāliem skaidri izriet, ka Nīderlandes un Amerikas Savienoto Valstu nolīgumā iekļautā aviokompāniju īpašumtiesību un kontroles klauzula tika grozīta 1992. gada notu apmaiņas rezultātā. Komisija apgalvo, ka šī klauzula tika izteikta pavisam jaunā redakcijā, savukārt Nīderlandes valdība uzskata, ka izmaiņas bija tika redakcionālas.

169. Šajā sakarā ir pietiekoši atgādināt par iepriekš 138.–143. punktā minēto Tiesas pamatojumu 2002. gada 5. novembra spriedumos, saskaņā ar kuru klauzulas, kas netika grozītas vai tika grozītas tikai pavisam nelielā apmērā, tika apstiprinātas pēc atkārtotām sarunām par iepriekš noslēgto nolīgumu.

170. Šajā sakarā īpaši jānorāda uz ģenerāladvokāta Ticano secinājumiem lietās, kurās tika pieņemti 2002. gada 5. novembra spriedumi, kuros īpaši tika uzsvērts, ka, neskatoties uz to, ka strīdīgo nolīgumu īpašumtiesību un kontroles klauzulas formāli netika grozītas, to saturs un mērķis ar šiem nolīgumiem tika būtiski grozīts, jo nolīgums, pamatojoties uz piektās brīvības apvienojumu ar liberalizāciju, nenoliedzami ietekmēja klauzulu tvērumu [85].

171. Ņemot vērā Tiesas 2002. gada 5. novembra spriedumus, jāsecina, ka ir pārkāpts EK līguma 52. pants, kā to apgalvo Komisija.

C — *Par tiesāšanās izdevumiem*

172. Atbilstoši Reglamenta 69. panta 2. punktam lietas dalībniekam, kuram spriedums nav labvēlīgs, piespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, ja to ir prasījis lietas dalībnieks, kuram spriedums ir labvēlīgs. Ņemot vērā, ka Nīderlandei spriedums saskaņā ar manis izdarītajiem secinājumiem

85 — Skat. 137. un 138. punktu.

nav labvēlīgs, un to, ka Komisija ir prasījusi atlīdzināt tiesāšanās izdevumus, uzskatu, ka Nīderlandei ir jāpiespriež atlīdzināt tiesāšanās izdevumus.

173. Atbilstoši Reglamenta 69. panta 4. punktam Francija, kas ir iestājusies lietā, sedz savus tiesāšanās izdevumus pati.

VII — Secinājumi

174. Ņemot vērā visus iepriekš minētos apsvērumus, piedāvāju Tiesai nolemt, ka:

1) neņemot vērā atkārtotu 1957. gada 3. aprīlī noslēgtā gaisa satiksmes nolīguma starp Nīderlandes Karalisti un Amerikas Savienotajām Valstīm apspriešanu, uzņemdamās vai atstādama spēkā starptautiskās saistības ar Amerikas Savienotajām Valstīm:

— par Amerikas Savienoto Valstu noteikto pārvadātāju piemērotajām gaisa pārvadājumu maksām lidojumiem Kopienas teritorijā,

— par Nīderlandes teritorijā piedāvātajām vai izmantotajām datorizētajām rezervēšanas sistēmām, un

— Amerikas Savienotajām Valstīm paredzot tiesības atsaukt, apturēt vai ierobežot satiksmes tiesības gadījumos, kad Nīderlandes Karalistes noteiktie gaisa pārvadātāji nepieder Nīderlandei vai tās rezidentiem,

Nīderlandes Karaliste nav izpildījusi pienākumus, kas tai uzlikti saskaņā ar EK līguma 5. pantu (jaunajā redakcijā — EKL 10. pants) un EK līguma 52. pantu (jaunajā redakcijā — EKL 43. pants), kā arī ar Padomes 1992. gada 23. jūlija Regulu (EEK) Nr. 2409/92 par gaisa pārvadājumu maksām un tarifiem un Padomes 1989. gada 24. jūlija Regulu Nr. 2299/89 par rīcības kodeksu attiecībā uz datorizētām rezervēšanas sistēmām, kā tā grozīta ar Padomes 1993. gada 29. oktobra Regulu (EEK) Nr. 3089/93;

2) Nīderlandes Karaliste atlīdzina tiesāšanās izdevumus;

3) Francijas Republika sedz savus tiesāšanās izdevumus pati.